

CÂNDIREA

ANUL IV

No. 3

A APĂRUT:

A APĂRUT:

LUCIAN BLAGA
FILOSOFIA STILULUI

UN VOLUM CARTONAT 84 PAGINI
EDITURA CVLTVRA NAȚIONALĂ

A APĂRUT:

A APĂRUT:

ADRIAN MANIU
LÂNGĂ PĂMÂNT

UN VOLUM 84 PAGINI CARTONAT 30 LEI
EDITURA CVLTVRA NAȚIONALĂ

A APĂRUT:

A APĂRUT:

CEZAR PETRESCU
DRUMUL CU PLOPI

UN VOLUM 160 PAGINI CARTONAT 40 LEI
EDITURA CVLTVRA NAȚIONALĂ

A APĂRUT:

A APĂRUT:

NICHIFOR CRAINIC
DARURILE PĂMÂNTULUI

P O E Z I I
UN VOLUM 200 PAGINI 15 LEI. — EDITURA «CARTEA ROMÂNEASCĂ»

A APĂRUT:

A APĂRUT:

IONEL TEODOREANU
ULIȚA COPILĂRIEI

UN VOLUM 154 PAGINI CARTONAT 30 LEI
EDITURA CVLTVRA NAȚIONALĂ

LE MONDE NOUVEAU

Revistă pentru strângerea legăturilor sociale, economice, literare și artistice între Franța și străinătate.

Apare de 2 ori pe lună. — Abonamentul anual 50 franci. — Paris, 42, Boulevard Raspail, Paris (7-e).

GÂNDIREA

EUROPA FĂRĂ CRUCE

DE

G. M. I V A N O V

Constantin, numit mai târziu cel Mare, își porni coșurile din Galia spre Roma împotriva lui Maxențiu. Bătălia pe care o câștigă pe țărmurile Tibrului, lângă puntea lui Milvius, și care îi dădu în stăpânire Roma, era încă îndepărtată și nelămurită, cum nelămurită era lumina ce se făcu în sufletul tânărului Impărat, într'o noapte de Octombrie, într'o noapte de îngândurări și minuni. În nordul Italiei—foarte departe de Roma lui Maxențiu,— în noaptea aleasă de Dumnezeu pentru o miraculoasă revelațiune, Constantin cel mare văzù — fiindcă apăru pe cer — Crucea și cheia biruinții: *în aceasta vei învinge!*

Păgânătatea încă foarte vie în timpul lui Constantin — minunea se petrecea în veacul al IV — nu crezù în această arătare, deși doi învățați ai timpului: Eusebiu și Lactanțiu, o adevăresc. Poate că nici Constantin, care nu eră cu totul creștin pe atunci, dar nici cu desăvârșire păgân, nu cuprinse în sufletul său nepregătit, întreaga lumină a Crucii revelate, deși pe steagurile ostașilor săi, începu să fâlșăie din noaptea aceea, în suflarea biruinții, semnul Crucii lui Hristos. De abia mai târziu înțelese Constantin și împreună cu el toată omenirea că ne e dată o singură biruință: a Crucii. Nu biruință prin Cruce, ci biruință în imensitatea Crucii. Nu pentru o sfortare, de mică însemnătate și sufletește ușor de înfăptuit, ci pentru înfăptuirea eternului testament — al perfectibilității noastre individuale și colective — e realizabil numai în imensitatea luminoasă și nesfârșită a Sfintei Crucii. Fiindcă: dacă omul și omenirea nu sunt perfectibili — omul pentru frumusețea sa morală și omenirea pentru viața sa de armonie socială, în zadar ni s'a arătat Crucea. Iar dacă Crucea ne-a apărut — și noi am văzut-o prin ochii tuturor acelor cari văd luminile mari — înseamnă că limita vieții noastre este Ea — în imensitatea de biruinți, din veci și pentru veci.

* * *

Crucea este religie, religia este libertate, libertate înseamnă democrație. Pentru că pretutindeni și de multă vreme în Europa se răstoarnă Crucea, generațiile se nasc și trec în afară de libertatea Crucii, alături de lumina democrației creștine. Democrația ca societate de oameni egali în fața perfectibilității morale și juridice, nu ne este dată în mod absolut, în limitele unui experiment: ea rămâne o năzuință și năzuința mistică este o credință. De mocrația idealistă se înalță printr'o senzație de religiozitate până la religie. Dar nici poziții viștii nu concep democrația ca o societate de oameni scăpați de inegalitatea socială, ca un corp mecanic de atomi antropomorfi. Democrația pozitivistă se concepe ca o covârșire a lucrului material, înjositor pentru om când îl stăpânește, și caută să desfunde libertatea forțelor și înflorirea valorilor morale ale omului. Acesta este patosul și esența democrației pozitive. Socialismul evoluționist intră în limitele acestei democrații. În fond

nu există deosebire între democrația idealistă și cea pozitivistă: prima tinde să înfăptuiască o libertate socială religioasă, a doua face din avântul psihosocial o religione.

Scopul e același: fericire prin perfectibilitate, neîncetat experimentată și încontinuu realizată.

De ce atunci pretutindeni în Europa și de atâta vreme, se răstoarnă Crucea și se zădărnicește democrația?

* * *

Din fundul Coliseului și din subteranele Romei se închegă pe țărnul european al Bosforului, Roma nouă, Bizanțul cu ideologia sa: bizantinismul. Trei sute de ani după Hristos, Roma veche deveni o scorbură. Strălucind de o aparentă majestate, Roma era roasă de vițiu și căzută în păcat. Acest vițiu și acest păcat se strămutară peste întinse depărtări în Roma nouă, în Bizanțul lui Constantin cel Mare, și contopindu-se laolaltă, îi formară sufletul. Bizantinismul, adică vițiul și păcatul, era conținutul sufletesc al poporului dominant din noua capitală a imperiului scorburos — grecii. Dar acești greci nu erau grecii Eladei. Elinismul fu tinerețea Greciei și soarele umanității. Bizantinismul — bătrânețea grecilor. Bizantinismul a fost istovire, o secătuire a avântului creator. Aici n'a înflorit dragostea de vieață. Aici nu s'a înălțat credința în forța duhului și frumusețea omului. Bizanțul nu a cunoscut visul, nu a fost scuturat de entusiasm. N'a știut bărbăția, demnitatea, tăria Romei. În politică, Bizanțul a fost perfid, în știință — sterp, în artă — neomenesc, în filozofie — ucigător. Prin politică, știință, artă, filozofie — o bolnavă sinteză a aburilor din subteranele Romei cu decrepitudinea fizică și morală a progeniturilor eline, — Bizanțul a defăimat în fața omenirii și în scurgerea timpului, — pe om, vieața lui, vieața în sine. Neputând ucide omenirea, ea a furat omului suflul lui Dumnezeu: sufletul său omenesc. Furându-i sufletul, i-a luat puțința de a deveni perfectibil. Furându-i perfectibilitatea, i-a ucis năzuința.

Fără puțința perfectibilității omului, creștinismul în Bizanțiu a rămas zădărnicit. De aceia bizantinismul are două fețe — arătări extreme ale două învățături pervertite; — elinismul s'a încarnat în păcat, păcatul voit, păcatul trupesc al împăraților și împărăteselor și al celei mai păgâne aristocrații, și fața cealaltă — uciderea prin reacție și revoltă, reacția sistematizată din elemente de morală creștină și proiectată în acțiunea ascetică. Bizantinismul nu a fost creștinism, și doctrina bizantină, formulată din elemente străine, a suprimat libertatea, a prăvălit Crucea, și exaltând și ierarhizând inegalitățile, sau mai precis, nedreptățile sociale, a inaugurat, în sociologie, concepția și practica antidemocratică. Toate popoarele otrăvite de bizantinism, adică de păcat sau de ascetism, rămân fatal antidemocratice, în măsura în care au răsturnat Crucea creștină, adică libertatea perfectibilității. Și în măsura în care ele scapă de bizantinism, adică în măsura în care reduc păcatul și ascetismul, restaurând Crucea, recăpătându-și libertatea perfectibilității, devin democratice. Dar această restaurare a Crucii ca o eliberare din bizantinism, este o zilnică năzuință spre viitor, o credință. În fața bizantinismului antidemocratic și anticreștin credința în democrație se intensifică și capătă adâncimea unei religii. În fața bizantinismului și împotriva lui, democrația devine și rămâne o religie.

* * *

— „De ce-ai venit să ne turburi?“ — întreabă muștrător Marele Inchizitor pe Hristos, arestat și închis de el. „Nu suntem cu Tine, ci cu el... (cu diavolul) — acesta e secretul nostru... Noi am luat de la el, ceea ce Tu ai respins cu indignare, acel ultim dar pe care Ți l-a oferit arătându-Ți toate împărățiile pământului: noi am luat de la el Roma și sabia Cezarului“.

E o scenă de roman întâlnirea, noaptea în temniță, între Inchizitorul Spaniei și Hristos. Dostoievski, scriind-o, a avut viziunea clară și neîncetat prezentă a neînvinsii vrăjmașii, cu care s'a întărit pe pământ, pe întinsul împărățiilor și regatelor pământești, Biserica Romei împotriva lui Hristos.

Catolicismul a înlocuit, printr'o savantă substituție teologică, teocrația spirituală a lui Hristos cu autocrația temporală a Papei. Papa s'a înălțat la demnitatea laică a unui Cezar, și înălțându-se în numele lui Hristos, L'a coborât și a făcut din El mijloc pentru întinderea, întărirea și victoria cezarismului papal. Cu sabia Cezarului în mână — deși cu crucea pe piept — catolicismul a năzuit să cucerească această lume și împărățiile ei.

Horafiu Dimitriu

Gravură originală.

Fiind anticreștin în tendințele sale pământești — și întreaga istorie a lui este o dovadă — catolicismul a stins ideea creștină și din Biserică a făcut o instituție politică. Dar statele — acest ultim dar pe care l'a făcut lui Hristos diavolul spre ispitirea Lui — se cuceresc cu sabie, cu foc, cu ucidere, cu crimă. Ca să cucerească statele, ortodoxia catolică a devenit ucigașe nu numai a lui Hristos, ci și ucigătoare a omenirii. Istoria catolicismului este istoria războaelor sale.

În epocile sale de decădere, Biserica catolică s'a coborât până la cinism. „Nu citiți epistolele Sf. Pavel — scria cardinalul Bembo, exprimând o stare de suflet generală și foarte intimă pontifilor papali, — căci acest stil barbar v'ar putea conrupe gustul. Lăsați aceste prostii nedemne de un om grav: omite has nugas; non enim decent gravem virum tales ineptiae“. În timpul său de înflorire, ea s'a ridicat până la strălucirea lui Leon al X, acest gentilom al Renașterii, înconjurat de fast lumesc, de artiști, poeți și învățați. Cine ar fi putut stabili o asemănare între Biserica primelor zile, săracă, dar înfocată, plină de prezența lui Hristos, când sărutarea frățească și agapa credincioșilor erau semne de dezlegare ale tuturor sistemelor de critică socială, și între Biserica cezarilor catolici?

— „Cine îmi va da fericirea, suspina Sf. Bernard, stingându-se de amărăciune, să văd Biserica lui Dumnezeu ca în primele sale zile?“

Fiindcă Biserica catolică a fost tot timpul cu diavolul, în realitatea sa istorică, ea n'a putut răspândi și întări în omenire libertatea Crucii. Privită dintr'un punct de vedere social, acțiunea anticreștină a catolicismului în lume a zădărnicit înfăptuirea dreptăților sociale. Consolidându-se în clasă, ea a devenit apăsătoare de clase. A menținut nu numai sclavia socială, dar a împietrit sufletele în ierarhii înjositoare, reciproc vrăjmașe. Anticreștină în dezvoltarea sa ideologică, ea s'a manifestat antidemocratică în faptele sale. Impotriva ei s'au făcut revoluțiile țărănești din evul mediu, fiindcă ea n'a dat elementul de moralitate socială la care avea drept această clasă. Impotriva întunecului ei s'a făcut revoluția de la 1789 — căci optsprezece veacuri ea ținuse ascunse — ca bogății furate, — drepturile omului ca om și ale cetățeanului ca factor viu și etic în stat, drepturi pe care le dăduse și le anunșase Hristos. Și tot ceea ce anunșase Hristos ca drept și dreptate, *jus et justitia*, în etica sa socială, elementele divine din care trăește filozofia și realitatea democrației, — cu scop de a diviniza omenirea, — a fost sau suprimat sau pervertit de biserica cezaristă, cu pofta anticreștină de a înălța autocrația pământească a diavolului, a cărui fiu istoric pe pământ s'a arătat Papa. De aceea Hristos este marele turburător al catolicismului papal și de aceea democrația creștină, este irealizabilă în marginile năzuințelor pământești ale Bisericii Romei.

Câtă vreme Papa va fi un cezar, Hristos va zace, neînviat pentru lumea catolică, în mormânt. Câtă vreme Papa va ține sabia Cezarului în mână — Hristos va sta arestat și închis în temnița Marelui Inchizitor. Și câtă vreme catolicismul nu va deveni creștinism — statele catolice nu vor intra în democrație. Crucea va fi pretutindeni în ele răsturnată...

* * *

Invățătul și blândul părinte Paisie, spunea lui Alioșa Caramazov în clarificatoarele lor discuțiuni teologice:

«Nu Biserica trebuie să se transforme în Stat. Aceasta e idealul Romei. Aceasta e a treia ispită a diavolului. Ci din potrivă, Statul se transformă în Biserică, se înalță până la Biserică și devine Biserică peste întreg pământul, ceea ce e absolut opus Romei».

După moartea statului politic, al cărei început îl vedem, în locul lui se va întări sau statul cultural, sau statul religios. Fiindcă însă cultura purcede din religie, iar religia dă culturii duh și lumină, statul viitor va triumfa ca o teocrație. Teocrația este testamentul lui Hristos, iar Hristos este panidealul etic și social al omenirii. Concepția teocratică a lui Hristos este neștirbita moștenire ce a primit-o în imediată evanghelizare, creștinătatea dintâi.

Această concepție evanghelică deveni miezul mistic al ortodoxiei răsăritene. Concepția însă se desfășură ca teorie, încremeni ca dogmă în desfășurarea istorică a ortodoxiei, iar procesul de absorbire al Statului de către Biserică, ce trebuia să se înfăptuiască logic, nu avu loc. *Unicul și etern uns este Iisus*, și nimeni altul, de aceea Hristos este unicul și eternul teocrat. Dar în clipa în care Biserica ortodoxă făcu din cezarul Moscovei, prin ungere, un cap al său: „judecător de ultimă instanță a treburilor Bisericii, îndreptătorul spiritual al sfântului Sinod“ (Petru cel Mare), autocratul deveni uzurpator al lui Hristos și Biserica ortodoxă se prosternă înaintea uzurpatorului. Ortodoxie și autocrație se contopiră, și dacă creștinismul în Roma deveni o uneltă politică; în a III Romă, în Moscova bizantină, cu vulturul bicefal, ortodoxia deveni *ancilla autocratiae* — o slujitoare a împăratului uzurpator. Ungându-se singur, în biserică, autocratul este nu numai uzurpatorul istoric, ci uzurpator mistic, pentru că se substituie lui Hristos, ridicându-și umanitatea la divinitate, conșfințind minciuna în locul adevărului. (Merejcovsky).

Coșmarul politico-social al Rusiei se zămislî în întunericul acestei minciuni, și din spaima de coșmar a conștiinței ortodoxe — amestec de lumină și umbre — eși și se întări în istoria poporului pravoslavnic. Fiara himerică și monstruoasă despre care ne vorbește Apocalipsa. Ortodoxia Romei a III nu este o ortodoxie evanghelică, ci este ortodoxia apocaliptică. Acolo unde această ortodoxie stăpânește conștiințele nu poate fi democrație, pentru că ortodoxia este slujitoarea uzurpatorului autocrat. Și în împărăția uzurpatorului — unde cel dintâi Uns nu este Hristos — Crucea strălucește nu cu lumina sa mistică, ci cu lumina multicoloră a pietrelor prețioase, cu cari mâna autocratului a împodobit-o. Peste trei sute de secte, în sânul aceleiași ortodoxii, caută adevărata și unica Cruce a lui Hristos și libertatea politico-socială ce o făgăduiește Ea.

* * *

Horațiu Dimitriu

Portret

Pentru că bizantinismul, catolicismul, ortodoxia — puternice idei cari stăpânesc conștiința Europei, nu ne-au dat elementele democrației creștine, s'au însărcinat oamenii politici și filozofii sociali să dea democrația cealaltă, cea profană. Revoluțiile au fost încercări să creeze această democrație. Însă fără elementul creștin, democrația profană, devenind doctrina stăpânirii de clase, n'a asigurat libera acțiune a conștiinței omului, n'a moralizat omenirea și n'a ridicat-o la linia unde se înfăptuește Dreptatea socială.

Din revoluția franceză de la 1789 a eșit biruitoare clasa burgheză, anunțându-și în clocotirea revoluției, principiile democrației sale. Doctrina democrației burgheze a fixat legalitatea formală, dar o legalitate formală nu este o legalitate de fapt și nu devine inevitabil o dreptate efectivă. A stabilit sanctitatea principiului de proprietate, dar a înfăptuit printr'un proces de exploatare, sclavia economică a celorlalte clase. A admis familia ca o celulă constitutivă a organismului Statului, dar a distrus-o pe terenul relativității economice, secătându-o prin lipsa de pâine, prin infiltrația imoralității de stradă, împrăștiindu-i membrii prin lipsa de consistență internă. A proclamat principiul de autoritate dar a înlocuit legea cu samavolnicia. A răpus independența magistraturii, silind-o să apere ilegalitatea întronată de ea. A creiat un mediu social cu distrugătoare influențe, în care personalitatea morală a fiecărui, dizolvându-se, ajunge până la sinucidere și crimă. Prin faptul că e nu-

mai proprietară de bunuri materiale și nu o posesoară de cultură etnică, e nomadă, deci cosmopolită. Democrația burgheză a anulat ceea ce anunțase ca o cucerire în lupta sa revoluționară împotriva feudalității aristocratice și clericale: libertatea individuală, libertatea cuvântului și a tiparului, libertatea adunărilor, egalizarea femeilor cu bărbații în drepturi politice și juridice, votul universal, parlamentarismul integral. Democrația burgheză a apărut în istorie cu patos: a luptat pentru eliberarea omului subjugat și sfârșește — fără să fi realizat în parte idealul întregii colectivități, — din pricina abuzului de a fi subjugat clasele: prin Statul pe care l-a cucerit, prin politica sa de clasă, prin sistemul capitalist de producție și repartizare, prin imoralitatea sa anticreștină. Dogma democrației burgheze n'a putut și nu va fi un fundament pe care se va reinălța Crucea pentru netăgăduita salvare a umanității.

Democrația socialistă sau socialismul, a venit cu o nouă problemă. Formulată la început din avântul de protestare împotriva abuzurilor democrației burgheze de drepturile sale de clasă dominantă, apoi pritică printr'o serie de critice ale neproductivității aceleiași burghezii în domeniul economic, cugetarea și acțiunea socialistă s'a cristalizat în timpul din urmă, în forma sa pozitivă, ca o tendință de a regula trecerea de la libera și anarhică concurență spre capitalismul organizat. Incercarea însă de a reglementa și a organiza forțele sociale de producție în folosul unei clase care nu stăpânește mijloacele de producție, — proletariatul — elimină elementul psihic al colectivității, singurul compatibil de o evoluție etică, și tinde să realizeze în societate numai un echilibru mecanic. Această realizare necesită puterea politică a proletariatului. Și dacă trecerea puterii politice din mâinile democrației burgheze, în mâinile clasei proletare printr'un fapt revoluționar — ceea ce socialismul admite — schimbările economice se succed în procesul lung al unei dezvoltări organice, prin urmare printr'o evoluție. Revoluționar în politică, evoluționist în organizarea capitalismului, socialismul îndreptat în două direcțiuni nesimultane, nu-și poate lămuri până astăzi problema și zăbovește în alegerea drumului. Dar fie prin evoluție economică, fie prin revoluție politică, social-democrația nu poate asigura perfectibilitatea omului numai în condiții materiale suficiente, eliminând factorul de etică suprasocial. Țările în care democrația socialistă e în acțiune nu dau nădejdea că vor potoli luptele interindividuale, chiar dacă clasele sociale ar fi urnite pe balanța egalității economice. „Nu numai cu pâine va trăi omul“; — sentința lui Hristos poartă o osândă și o negare a tuturor cuceririlor politice economice ale socialdemocrației.

Democrația proletară, inaugurându-se și afirmându-se, în politică printr'un fapt revoluționar, și introducând revoluția în relațiunile complexe ale economice, suprimând acțiunea evoluționistă a forțelor sociale, innăbușind nenumărații factori sufletești ai colectivității, a dat ca rezultat: în politică despotismul unei minorități foarte puțin numerice, în economie — un dezastru. „Democrația proletară, scrie Lenin, este stat, adică organizarea violenței sistematizate a unei clase asupra celorlalte, a acelei părți a populației care admite susținerea minorității — unei majorități“. (Statul și Revoluția). Pentru Lenin, democrația nu este o formă constantă și neschimbată a eliberării omenirii. După această concepție maximalistă despotică, omenirea în ultimul grad al dezvoltării sale nu va forma o societate absolut liberă, neștiind împărțirea de clase sau asupra Statului. Lenin, concepând dogma democrației proletare, formulează democrația ca o dominație a proletariatului asupra celorlalte clase și zădărnicește, după cum realitatea revoluției sale politico-economice o dovedește — nu numai libertatea morală a tuturor, dar și libertatea economică a fiecăruia în parte. Omul în Statul proletar devine o celulă cu funcțiuni automate, viețuind numai pentru a suferi teroarea unei minorități și pentru a îndura sistemul de producție științifico-mecanizat. Fără libertate, omul-celulă este sustras apăsării din năuntru în sus al sufletului său, spre desăvârșirea sa morală. Fără putința sau iluzia acestei desăvârșiri, viața își pierde scopul. Omul-celulă se va naște și va trece ca un organism, în care se vor înfăptui numai misterele vieții organice. Necunoscut și Mormânt — de aici va începe și aici își va sfârși minunea existenței sale.

Europa s'a înmlăstinit în păcat ca lumea romană în timpul stăpânirii lui August. Putrezea atunci o lume, cu vastă și aleasă civilizație seculară, dar duhul nemuritor al omenirii cerea o altă viață, cu alt conținut. Atunci răsunară cuvintele testamentare pe țărmurile Iordanului și Ghenisaretului: — Veniți la mine toți cei îngreuiți și însărcinați și eu vă voi da liniște. Vă voi descoperi adevărul și adevărul vă va face liberi și liber-

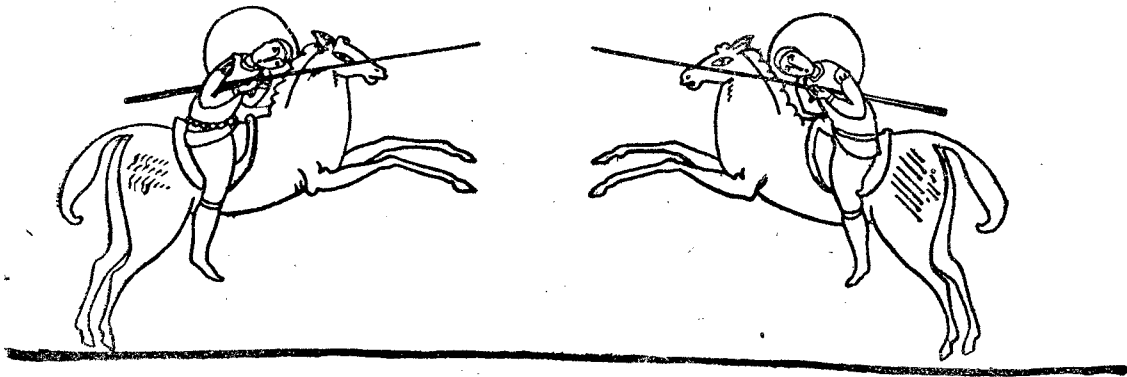
Horățiu Dimitrie

Gravură originală

tatea va da bucuria desăvârșită. Voi nu sunteți robi, ci frați și nu este o lege mai puternică a vieții decât legea iubirii frățești. Că jugul meu este bun și sarcina mea ușoară.

În imensitatea acestei iubiri, a înfrățirii tuturor în *libertatea lui Hristos*, pentru bucuria desăvârșită, a găsit omenirea ascultătoare, scăpare de prăbușirea în moarte. Semn și putere ale acestei libertăți—cuprinsă în legea solidarității morale a tuturor popoarelor—a rămas pentru toate timpurile semnul și puterea Crucii.

Europa a fost amăgită de altă libertate și a înfăptuit altă democrație. Se va zvârcoli în convulsia actuală cât timp nu se va îndruma spre libertatea către care cheamă Hristos, restaurând Crucea ca semn de acceptare al testamentului Lui, pentru intrarea în unica democrație posibilă — cea creștină.

TĂGĂDUIRI

DE

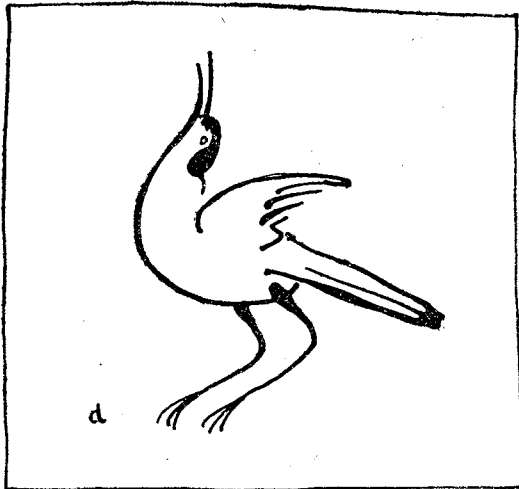
LUCIAN BLAGA

ARBORI cu crengi tăgăduitor aplecate
fac scoartă în jurul unui lăuntric suspin.
Pe toate potecile zilei
cu surâs tomnatic
se răstignesc singuri
Cristoși înalți pe cruci de arin.

Grele din înălțime cad ciocârlii
ca lacrimi sunătoare ale dumnezeirei peste ogor.
Pe drumuri pornit
iscodesc semnele
întregului rotund depărtat:
pretutindeni e o tristețe. E o negare. E un sfârșit.

Pe urmele mele coapte
moartea își pune sărutul galben —
și nici un cântec nu mă îndeamnă
să fiu încă odată.
Fac un pas și șoptesc spre miază-noapte:
Frate, trăiește tu, dacă vrei.
Mai fac un pas și șoptesc spre miazăzi:
Frate, trăiește tu, dacă vrei.
Din sângele meu nu mai e nimeni chemat
să-și ia începutul trăirilor, —
nu, nu mai e nimeni chemat.

Pe căile vremii se duc și vin
cu pas adânc ca de soartă
albe fecioare și negre fecioare:
îndemnuri cerești
să fim încă odată,
să fim încă de-o miie de ori,
să fim, să fim!
Dar eu umblu lângă ape cântătoare
și cu fața 'ngropată în palme — mă apăr:
Eu nu! Amin.

ANDRONE BREBU VREA NUMAI DECÂT SĂ FACĂ O LĂCRAMAȚIE

DE

MIHAIL SADOVEANU

ÎNTR'O dimineață de Septemvrie, Androne Brebu își închise cu lacată ușa casei bătrânești de bârne, își proțâpi bine poarta și-și lăsă toată gospodăria numai în sama cânelui celui bătrân ș'a albinelor din livadă. Trecu la al patrulea gard, ca să-și ia nepotul să-l ducă la școală. Fără să intre în gospodăria fratelui său, dădu numai glas din hudiță: și nepotul îl auzi din casă și ieși numaidecât cu trăistuța la șold. Gheorghe înhăma caii la căruță, și Mitriță, flăcăușul cel mai mare, aducea un braț mare de fân, umblând încet și poticnindu-se în jurul draghinelor.

„Te duci la ogor? întrebă Androne pe frate-său.

— La ogor, bădiță, răspunse Gheorghe, întunecat ca totdeauna. Mi-au rămas bostanii și mă tem c'or face picioare. Mai am de strâns și popușoi de lângă pădure.

— Ei dă, Gheorghe, bine că este ce strânge, vorbi Androne, împăciuitor, simțind supărare în glasul omului.

— Asta-i spun și eu, cumnate, adăogi femeia depe prispă, privind pălărioara în capul lui Todiriță.

— D'apoi de vorbe-s sătul, mormăi Gheorghe. În loc să mai am un ajutor, cât de cât, acu când îmi țipă măseaua... Ce-i trebuie școală unui plod? izbucni el, lovind ciudos caii peste bot cu coada biciului, — dați-vă napoi, hărâmurilor! ce-i trebuie lui școală? Se duce acolo să se sbântuiască, cu alți draci... Par'că învață ceva? Ese un obraznic ș'un rău.

Horațiu Dimitriu

Gravură originală.

— Alei, omule! se tângui femeia; cum poți vorbi dumneata așa? Astă-iarnă îți părea bine când îți cetea în călindar. Doar ți-o spus și domnu profesor că băetul învață bine. Slavă Domnului! a trecut iar *glasul* al treilea...

— Dè, boală! strigă iar omul, cu sălbăticie, cătră cai. Când ți-e lumea mai amară, atuncea le vine și lor a zburda! Da faceți-l și doftor despre mine... încheie el c'un gest de dispreț. Dute, măi Mitriță și deschide poarta. Ce-ai rămas stâlp acolo și te uiți la frate-tu? Îți pare rău că nu te-am dat și pe tine la școală?... ca să ieși scriitor la primărie?

— Ei, iaca, scriitor la primărie! țipă femeia, — decât să-l ardă soarele și să-l usture

gerul și să muncească din greu! Așa mă fierbe, cumnate, se îndreptă ea către Androne, c'un glas plin de jale. Decât îmi vine să-mi iau lumea în cap. Și nici măcar nu-i poartă el de grijă...

— D'apoi că mai sunt gospodari în sat și nu-și mai dau băeții la școală... vorbi Gheorghe încăpățânat, fără să i privească.

— Măi, Gheorghe, răsă Androne; spunea profesorul că la nemți și fetele învață carte... fete de țărani...

— Eah! la Nemți... mormăi Gheorghe biciindu-și caii și pornind. Aestea-s povești, bădiță Androne...

— Oiu face și eu ca Gheorghe, cumnate, grăi femeia râzând, cu mâna la gură. Eu nu cred una ca asta. Eu dac'ași avea o fată, n'ași da-o, Doamne ferește, la școală. Ce-i trebuie unei fete cartel!

— Așa? se veseli Androne, Măi Todiriță, ia spune mâni-ta, ce scrie în *cetirea* ta de anul trecut, chiar la început?"

Băiatul își înalță capul și răspunse cântând, c'o voce nenaturală:

„Cartea face pe omul om
Și altoiul pe pomul pom“

— Vezi, Anică? urmă grav Androne. Cartea face pe omul om...

— Pe om da, cumetre; da femeii ce-i trebuie? Așa ar fi ele multe la Nemți, că ei s'altă nație... Ei cu doftori, cu spitale, cu mașinării... Noi nu știm de aiestea. Da eu m'am bucurat să-mi iasă bțetul acolo măcar un slujbaș la Primărie... să crăpe de ciudă Pânzărița și sluta ceia a lui Ciopraga!

— Hai, măi Todiriță, că 'ntârziem și ne bate la școală... încheie vesel Androne.

Băiatul se necăjea să 'nchidă poarta.

— „Lasă, Todiriță, du-te, îi zise cu dragoste maică-sa... las' c'o 'nchide mama...“

Femeia rămase o vreme în hudiță privind după moș și după nepot, apoi intră oftând în ogradă.

Curtea școlii era plină de țărănuși și de odrasle de târgoveți. Todiriță se repezi între ei zburdând ca un căluț. Androne se trase mai la o parte, în dreptul unei ferestre, ca să-l vadă cineva din casă. Invățătorul ieși numaidecât în cerdac. Era un om nalt, puțintel pleșuv, cu mustața mică, neagră.

„Ce-i, bade Androne? strigă el răs-picat și vesel. Ți-ai adus nepotul la școală?”

— Da, domnu profesor, și, după rânduială, m'am înfățișat, să vedem ce carte trebuiește. Condei și hârtie mai are din cealaltă clasă.

— Foarte bine faci, bade Androne. Fapta dumitale e de toată lauda.

— Așa gândesc și eu, domnu profesor. Cașicum ași boteza, ori aș face o fântână.

— Tocmai așa. Apoi anul acesta are să-i facă trebuință băiatului vre-o patru cărți...“

Androne tuși, puțintel uimit.

„Șare să le 'nvețe pe toate?“

Invățătorul începu a râde:

„Se'nțelege“.

— Și-s scumpe asemenea cărți? întrebă cu jumătate de glas Androne, și fruntea i se încreți.

Domnu Siminoc, profesorul, știa că gospodarul e cu baerele pungii cam strânse.

„Nu-s scumpe, bade Androne; potrivit. De-acu, dacă ai început o faptă bună, trebuie s'o isprăvești.“

— Așa-i... încuviință Androne. De-acu altfel nu se mai poate. Apoi să-mi dai mata, domnu profesor, o listă și m'oiu duce tot la Jidovu cela la care am fost anu-trecut.

— Da. În târg numai acela aduce cărți... De listă n'ai nevoie. Știe Ovreiul ce să-ți dea.

— Așa? Atunci îi bun... Da o lacrămație, domnu' profesor, cum ași putea eu să fac?...“

Androne Brebu plănuse încă de-acasă că ar putea să se folosească măcar c'un sfat dela un om învățat ca profesorul.

„Hm! Ce fel de reclamație? Ai vre-o judecată? Ai vre-un necaz?“

— D'apoi nu știi dumneata c'a pus feciorul dascălului Alecu să-mi puște scroafa de pe toloaca satului?

— Care fecior al dascălului Alecu?

— Iacobache... zâmbi cu plăcere Androne. Dumneata nu știi că-i feciorul dascălului Alecu?

Horațiu Dimlțriu

Cu steaua

— A, primarele.

Invățătorul tăcu deodată și privi cu luare a mințe spre zbeguirile copiilor.

„A pus să-ți împuște scroafa?”

— Da, știe tot satu.

— Va fi fiind o pricină. Eu în asemenea lucruri nu mă pot amesteca, bade Androne. Dute dumneata la o judecătorie, ori la un avocat... Și de ce ți-a împușcat scroafa?

— Așa a fost voia dumisale!...

Țăranul îl privea drept. Invățătorul își plecă ochii.

„Apoi tot la avocat trebuie să te duci...” încheie el cu jumătate de glas

Androne scutură ușor din cap, scurmă de câteva ori cu vârful bățului în pământ, apoi ieși pe potecă și se îndreptă spre târg.

În apropiere de biserică, la orânda lui Bercu, se soreau lângă păreți, pe lăvicioare, trei vătăjei dela primărie. Erau umflați și greoi și stăteau tologiți într'o rână. Din când în când scui-pau, nu le era îndemână și-și schimbau poziția. Iordache Nastratin purta în cap, pe-o ureche și pe-o sprânceană, un chipiu de infanterie, care se ținea pe capul lui buhos printr'o minune de echilibru.

„Bună dimineța, bade Androne“, salută el alene și căscând. N'ai o țigară? Că bine zici: „dumneata nu fumezi“... Și 'ncepu a râde.

— Mulțămesc dumnitale, răspunse Androne. Nu știi, Iordache, că eu nu mă afum cu iarba dracului?

— Știu, cum nu, — dumneata paralele celea mai bine le strângi, le pui într'o oală și le 'ngropi... Să-mi arăți și mie la care copac, că nu spun la nimeni...

Vătăjeii își dădură coate, râzând. Iordache se scărpină la ceață și căscă iar.

„Acu' îi năcăjit...“ făcu el semn cu capul pe urma lui Androne. „Se ține primarele de capul lui“.

— Ce-i pasă! răspunse unul din vătăjei sucindu-se din loc și așezându-se mai bine. Ași vrea să am eu paralele lui și gospodăriile lui... M'ași lăsa de *fonctie*.

— Da de ce să te lași? se holbă la el cu mirare Iordache. Slujba-i slujbă! Să am eu paralele lui Androne, numai bat aș umbra și nu mi-ar păsa de nimeni. I-aș sudui pe toți. Întăiu și 'ntăiu pe feciorul dascălului Alecu... Domnu Bercu, strigă el, Domnu Bercu! Nu-i aici, nu m'aude...“ rânji el privind în juru-i și iar își vârî degetele în părul încălțit și amestecat cu paie.

Domnu' Bercu ieși în ușă ceva mai târziu, nalt, grav și pântecos, și privi la deal și la vale în lungul uliței pustii. Lunecă nepăsător cu privirile peste slujbașii comunali, apoi intră iar în crâsmă.

Androne ajunsese în târg și apucă pe ulița mare, printre bolțile boerești. Prin dugheni și pe la tărăbi era mișcare puțină. În aerul curat de început de toamnă plutea un miros plăcut de pâne albă, atunci scoasă din cuptor. Androne se opri la taraba unei pitării, scoase un pitac de aramă și-și alege o pânișoară rumână. Își îndesă în chimir punga și porni înainte în lungul uliței, rupând câte-o bucățică de pâne și mâncând-o c'o deosebită plăcere, cu înghițituri adânci.

Când ajunse la dughenița lui Fișel Bloc, viri în sân bucata de pâne rămasă și intră plecându-se pe ușa scundă.

Bloc îi ieși înainte zâmbind prietenos.

„Bună dimineța, domnu Androne. Ce-ți poștește inima?“

Și-și roti ochii în juru-i cu mulțămire, cașicum în cele câteva rafturi sărace se găseau toate roadele pământului și toate mașinăriile Nemților. Țăranul avu un zâmbet fin gândindu-se la asta.

„Apoi, domnu Fișel, zise el cu îndoială, aș avea nevoie de vre-o chilă de cuie?“

— Cuie? cum nu, am de toate felurile. De care cuie ai nevoie?

— Apoi ași vrea să-mi dai din toate: și mai mari și mai mici. Cât îi chila?

— Par'că dumneata nu știi, domnu Androne, mai bine decât mine?... zâmbi Ovreiul. Șaizeci de bani chila.

— Cum se poate! se mai miră Androne. Auzisem că s'o mai ieftenit.

— La alții îi scump; la mine-i tot așa de ieftin... zise cu plăcere Fișel, frecându-și mânilor. Frumoasă vreme, adăogi el; de așa ceva se bucură toată lumea... Să-ți cântăresc o chilă de cuie?

— Cam scump, domnu Fișel!

— Nu-i scump, domnu Androne. Crede-mă că ți-le dau în cost, ca să nu-mi steie paralele închise în marfă... Am auzit, urmă el scociorând prin rafturi cuie și svârlindu-le în balanță, am auzit că ai avut puțină supărare.

— Da, mărturisii Androne; o pus feciorul dascălului Alecu pe nebunul cela de Constandin vătăjelul, să-mi împuște scroafa.

— Phe! phe! phe! se miră foarte tare Fișel. Și din care pricină, mă rog?

— Din nici-o pricină. O vrut să-și facă el așa un gust.

— Asta-i ceva foarte ciudat... Are să-ți ajungă o chilă de cuie? Eu c red că-ți trebuie mai mult.

— Da de ce?

— Ca să repari cotețul întâi, și al doilea să astupi o spărtură în poartă... socotea negustorul pe degete.

— Da de unde știi că vreau să dreg cotețul? se apără Androne. Am adus nuiiele și am îngrădit.

— Da, dar nuiiele nu țin și trebuie să bați scânduri. Ca să nu-ți impuște al doilea porc, domnu' Androne. Poate să-ți trebuiască și două chilograme. Ascultă ce-ți spun eu. Ai de unde plăti, slavă Domnului.

— După ce mi-a făcut o pagubă ca aceia... se apără iar Androne. Trebuie să fac o lăcrămație.

— Așa de mare pagubă n'a fost, bade Androne. Ai chemat pe Iohan cârnătarul și i-ai vândut scroafa cu patruzeci de bani oca. Și ți-ai scos paguba.

— Cu patruzeci și cinci... îndreptă Androne răsând. Da'de unde știi dumneata? Ai o condică și scrii toate câte se petrec în târg și 'n sat?

— Un negustor trebuie să știe toate, domnu' Androne... îi șopti Fișel, punându-i mâna pe braț. Și la cine vrei să te duci să-ți faci lăcrămație?

— Eu știu? Voiam să te 'ntreb și pe dumneata, ca pe un negustor ce ești. Cred că mă duc la cuconu Gheorghieș, avocatul. Ce zici? îi avocat bun?

— Bun, cum nu, răspunse cu serioșitate Fișel. Numai că are să trebuiască să lași să-ți mai impuște o scroafă. Și după ce-i vinde-o și pe aceia lui Iohan, apoi ai parale destule, ca să porți un proces...

Androne se veseli o clipă. Apoi dădu din cap, cu îndoială: „Dă, eu știu ce să faci îngână el. Nu pot să las pe feciorul dascălului Alecu să-mi calce dreptul meu... Eu cred, domnu Fișel, că nu-i țara 'n pradă... Era mai bine altdată, adăogi el oftând, că nu mai erau primari. Erau vornici de-a noștri...

— Era mai bine? zâmbi Fișel Bloc, privindu-l pieziș. Dacă'ar fi cum o fost, te-ar scoate și pe dumneata cu harapnicul la secere.

— Eu știu ce să mai spui? îngână Androne mângâindu-și gânditor mustața tușinată. Ai pus cuietele?

— Am pus.

— Șai să-mi lași zece bani la chilă?

— Nu pot, domnu Androne. Ai să mai cumperi ceva?...

Androne păru că se gândește.

„Apoi mi-a spus profesorul de niște cărți... se hotări el cu jumătate glas.

— Acelea au prețul scris pe ele... hotări negustorul... Ce cărți? de ce clasă?

— Clasa a treia.

— Șapte franci și douăzeci și cinci toate cărțile... rosti cu tărie Fișel.

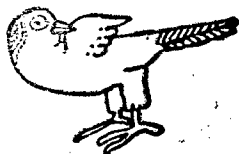
Androne îl privi clipind. Parcă nu-i venea a crede.

„Pe cărți nu-i păcat să dai un ban... îl mângâie Fișel, punându-i iar mâna pe braț. Am să-ți las zece bani la chila de cuiete. Ne împăcăm, rămânem prieteni și fac și eu aliș-veriș. Dezdedimineată. Poate ești bun la saftea...“

Androne nu se putea hotări degrabă. Cercetă cărțile și pe față și pe dos, le răsfoi, le cumpăni în mână, și negustorul îl pândea atent, gata să-i dea orice replică. Înșfârșit, trase punga și-i desfăcu baerele. Abia atunci Fișel se lăsă pe scaun în dosul tejghelei, scânteile din ochii verzi i se stinseră.

După ce plecă țaranul și rămase singur în prăvălioara scundă, între mărfurile puține și despărechiate, negustorul oftă gânditor, apoi chemă de două ori, cu intonație de cântec: „Bină... Bină...“ După ce balabusta apăru la ușa întunecoasă din fund, Fișel îi explică ceva într-un jargon repede și pasionat. Apoi se puse liniștit să-și facă rugăciunea de dimineață, potrivit și șalul dungat și țiflinele. Deschizând tora, începu deodată a se ploconi cu violență și a vorbi cu lehovă...

(Fragment din cap. IV al romanului „Venea o moară pe Siret“, sub tipar).

REPAOS

DE

NICHIFOR CRAINIC

SUR, muntele asupra mea veghează
Cu piscuri peste zbuciume ce tac.
Repaosul îmbobocește 'n pază
Ca nufărul pe lac.

Sânt încă cerbul prigonit, flămând,
Cu rana pe colnice sângerând.

Furtună, tu m'ai biciuit ades
Invălmășind spumate herghelii
Cu șuier și nechez în vijelii
Pe drumul meu de șes.

Furtună, tu ades te-ai răbufnit
In plopii drepți ai gândurilor mele
Și-adeseori, — nuiete, —
Cu vârful la pământ i-ai indoit.

Adoarme-ți armăsarii tăi nebuni
In fund de peșteri și de văgăuni
Pe unde apa 'n picuri tot mai plânge
Ca rana 'n cei din urmă stropi de sânge!

Sur, muntele asupra mea veghează.
Repaosul e lac neondulat
Ce oglindește piscuri tari de pază
Cu tample răzimate de cerul instelat.

CÂNTECUL HAIDUCULUI

DE

IVAN BUNIN

TRADUCERE DIN RUSEȘTE DE ION BUZDIGAN

CURGE râul către mare și an se scurge după an. Cu fiecare primăvară, deasupra Nistrului și Răutului înverzește pădurea sură.

Acum o sută de ani primăvara era nu mai puțin frumoasă, dar dreptate pe pământ era și mai puțină. Stăpâneau peste Moldova turcii din Stambul, cari așezau în scaunul moldovenesc voevozi din Fanar. Domnitorul trăia ca un sultan, boerul ca un domn, iar sârdarul birnic — cât amândoi laolaltă. Pentru norod și credința lui Hristos, luptau numai haiducii.

— Privește, — zice vorba din bătrâni — privește peste râul întunecat, dacă ți se va întâmpla noaptea să treci pe malul râului: colo tu vei vedea în stâncă — o peșteră neagră și adâncă, iar în fundul peșterii — o grămadă de jărat ic aprins. Dar acela nu e jărat ic, nici cărbuni aprinși, ci sunt galbeni vechi de aur. Intrarea în peșteră este strâmtă și are un prag de piatră. Sub peretele din stânga e o vatră de piatră, sub peretele din dreapta un pat de piatră. Dar deasupra patului, în perete, negresc niște firide, acolo au stat sfințele icoane. Deasupra fiecărei firide stă înșipt câte un cârlig de fier ruginit, de care atârna câte o candelă ce mijea privighind în fața icoanelor. Aurul fermecat este turnat jos pe lespezile de piatră: n'a dovedit să-l dăruiască haiducul, sălășluit în această chilie veche care adăpostise mai înainte pe un sihastru, om al lui Dumnezeu.

Calul credincios se plimba slobod pe malul râului de sub stâncă, iar pe haiduc — fie-i sufletul ertat de Domnul! — vulturii îl purtau pe aripi întinse către peștera lui de odihnă.

N'a fost acel haiduc nici hoț, nici tâlhar: țaraonilor hoți de cai le frângea picioarele, căci el prăda numai pe cei bogați, din ce dobânda își lua a suta parte, cealaltă o împărțea la săraci, ucidea numai apărându-se, Miercurea și Vinerea ținea post. Și-apoi știi tu ce port avea el? Avea portul unui cioban, picioarele le încălța în opinci de mistreț, purta cămașă de pânză și ițari, în brâu — hanger, pistoale și ploscă; pe cap — căciulă de miel, în spate — manta largă de lână, peste umăr o carabină scurtă.

Iar el era înalt ca paltinul, vânjos ca stejarul, tare ca lupul, ager ca glonțul, viclean ca șarpele, iute ca gândul, aprins ca dragostea, credincios ca soarta, cu săracul era blând și darnic, cu bogatul puternic fără de milă! Înalt, cu umerii bine legați, lat și păros era pieptul lui, mlădios și svelt mijlocul lui, mustățile lui roșcate și lungi, iar fața lui părea turnată din aur și bronz, ochii lui scăpărau scânteii.

După zece ani de haiducie s'a dus voinicul, în noaptea Invierii, la lăcașul Domnului să se închine.

El a omorât cincisprezece greci, tu știi doar: pune sub teasc zece turci, zece păgâni și zece câini răpânoși, va curge sânge de grec; el a prădat treizeci de sârdari, doar aceștia erau mai bogați chiar decât domnii, căci strângeau drept biruri și cruce și cămașă; el a prins în pădure și l-a potcovit cu potcoava-i de cal pe ispravnicul turc; el a născocit o sută douăzeci de cântece, a băut patruzeci de buți de vin de Odobești, juca în crășme și la nunți, și avea un cal roib, iute ca vântul, șiret ca vulpea, care niciodată nu se poticnea, nici nu asuda, cu toate că era mic la trup și mărunțel în pas: atunci, când putea, altădată, să se ducă haiducul la biserică?

Nouă ani de zile n'a trecut pragul bisericii, deși se gândea la Dumnezeu nu mai puțin decât noi și decât tine, dar în al zecilea an s'a cugetat și mare jurământ și-a pus: orice s'ar întâmpla, în noaptea aceea sfântă, pe nimeni să nu-l năpăstuiască, fie chiar diavolul în carne și oase.

Și iată că, legându-i frâul de oblânc, i-a dat drumul calului în câmp, iar el s'a dus în sat. Mergând așa, vedea el prin case lumânări aprinse, mese încărcate și ziduri proaspăt vărute. Dar în una, în cea mai veche și mai săracă cocioabă, ferestrele erau întunecate, se vede că acolo nici măcar pentru foc nu le-a ajuns, necum încă pentru sfintele Paști.

Și haiducul adânc s'a întristat, căci într'o asemenea sărmană cocioabă și el a crescut. Și cu inima apăsată de durere, a intrat în biserică. Și atunci a simțit el, în inima lui, că pământul nu-i va da pace nici chiar în noaptea sfintei Invieri, se vede că voea Domnului așa a fost să fie.

În biserică era norod mult și desime mare. În mâinile tuturor ardeau lumânări, iar pe fețe le strălucea bucuria.

S'a ferit haiducul într'un colț mai întunecos — căci mai înalt decât toți era la statură — și își făcu cruce cu mare evlavie. Când se uită în juru-i, ce să vadă? Lângă dânsul stătea un copil hămesit și sdrențaros, care o ținea de mână pe maică-sa, o femeie gălbeșită și nevoiaș îmbrăcată, dar minunat de frumoasă, cu ochii luminoși și mari.

Haiducul s'a înclinat și a întrebat-o încet: „Femeie, cine ești și de ce ești așa de palidă și scârbită?”

Femeia îl privi sfios pe voinic și, plecând ochii în pământ, nu răspunse nimic.

Și a doua oară, a întrebat-o haiducul și mai încet:

— „Au nu cumva casa cea de pe râpă, e casa ta? au nu ăare casa ta e aceea cu ferestrele întunecate?”

Și iară nimic nu i-a răspuns vecina, ci grăbită s'a întors, făcându-și cruce la icoane. Și a încetat haiducul să mai asculte ce cântau și ce citeau în strană despre Invierea lui Hristos: „Să mă bată Maica Precista și sfânta cruce! s'a gândit el întristat, mare jurământ mi am pus eu: pe nimeni în noaptea asta să nu-l năpăstuesc, dar văd că nu poate să rabde inima mea de om!”

Și fără să-și sfârșească ruga, cu pași repezi a eșit din biserică.

Colo, departe, peste râpi, peste iazuri, ca un felinar aprins, lumina întreaga curte la conacul boieresc. Ca un stăpân s'a ridicat haiducul pe scările castelului, gonind câinii cu biciul și ca un stăpân a intrat în curțile luminate, iar ce-a urmat apoi, tu singur îți poți închipui.

În noaptea aceea a Paștelor, moldoveanca sărmană, care nu-și îngăduise să-i spună voinicului în biserică un cuvânt, mult timp nu se hotărî să intre în cocioaba sa: întorcându-se acasă, nu odată trecu pe lângă dânsa, crezând că aceea nu e casa ei, atâta lumină răspândeau lumânările din ferestrele casei. atât de bogat împodobite cu bucate boierești era masa ei. Iar lângă masă ședea înalt și puternic voinicul, și ținea în brațele lui vâjnoase prâsila ei rebegită și slabă. Și în noaptea ceea a Paștelor, moldoveanca văduvă, ajunsese ibovnică haiducului, mândra lui dragă. Așa, trei ani de zile l-a iubit ea pe haiduc, credincios și cu fierbinte patimă. Iar al patrulea an, se vede că puțină cinste și omenie este în lume, a ademenit-o vameșul de ispravnic și ca Iuda l-a vândut ea pre haiduc, predându-l în mâinele ispravnicului. Și tocmai atunci, când haiducul se odihnea după un drum îndelungat; ceaușii, pandurii și armașii i-au înconjurat casa, vrând să-i prindă pe voinic de viu. Dar el deșteptându-se a pus mâna pe pistoale, a izbit cu piciorul în ușă, sfărâmând-o în țandări, a spus cuvântul său de vrajă, fermecându-i pe dușmani, a șuerat la Roibul, calul lui, și calul smulgându-se dela ieseie, a alergat, iar voinicul a

sărit în șea, a chiuit odată și a zburat mai repede decât gândul, ținând frâul în dinți și împușcând înapoi din pistoale.

Dar și dușmanii din urma lui gata-gata să-l ajungă. Și a trecut calul înnot peste un râu și a săltat peste altul și a sărit peste al treilea, când iată că se apropia și zăvoiul codrului, unde se putea voinicul dosi de poterași. Un blestemat de arnăut, mânca-l-ar pământul, și-a încărcat carabina, nu cu plumb, căci plumbii pe haiduc nu-l atingeau, ci cu un ban sfințit de argint, cu care i-a străpuns mijlocul voinicului, iar calului piciorul. Calul s'a poticnit și haiducul a căzut la pământ, atunci dușmanii l-au prins și l-au legat, și cu potcoavele călcăielor i-au zdrobit grumazul și așa legat în lanțuri de fier l-au por-nit într'un car către Iași...

Oameni buni și creștini, aceasta a fost chiar în luminoasa sărbătoare a Invierii Dom-nului!

Iată boii porumbaci trag la deal carul ferecat cu fier. Iar în car stă pe coaste lungit și de răni sângerând, haiducul; alături merge maica, măicuța lui bătrână, sângele de pe răni ștergându-i și pe boii-bourei rugându-i: „Voi boureni, eu vă rog lăcrămând, să mergeți în pas legănat-trăgănat, carul să nu mi-l hărducați, căci în el zace feciorul meu cu suflet pe moarte“...

Și ca o apă lină, încet-încet se legăna carul, urcând la deal, iar voinicul zicea: „Maică, măicuța mea, du-te în lumea ta și pe mine lasă-mă cu jarul rănilor mele“.

Însă durere și iar durere, aceasta așa se cântă numai în cântec, iar adevărul astfel a fost. Căci maica haiducului, măicuța lui bună nu știuse, n'auzise, cum îl duc pe fiul ei la temnița din Iași. Și încă multă vreme n'a știut bătrâna sărmană, cum mi-l osândeau călăii, cum mi-l chinuiau.

Judecata omenească e anevoioasă și grea, și iată că s'au scurs trei ani de zile și iar au venit sărbătorile. Atunci haiducul le-a zis străjilor: „Oameni buni și creștini, am eu pe sufletul meu un mare păcat, căci, luând odată dela un boer o pungă cu bani, n'am băgat de seamă, că printre banii aceea se găsea și o iconiță, prinsă într'un mărtișor albastru, iar acea iconiță era a unui copil! Dați-mi drumul s'o dau îndărăt boerului și eu, în schimb, vă voi arăta locul unei comori fără fund, și mă jur pe unul Dumnezeu, că m'oiu întoarce în temniță! Iată, astă noapte am visat că boerul acela a venit la Iași să-și cumpere cai din târg, lui îi voi da iconiță și iar mă întorc în lanțuri“...

Și-apoi ce crezi tu, că haiducul nu s'a întors înapoi, sau poate că a șuerat la Roibul lui să-i vină din codru, unde se plimba slobod ca pasărea?

O, nu! căci haiducul nu-i tâlhar, cuvântul lui e sfânt și tare. El l-a găsit în târg pe boer și i-a dat în mâinile lui de stăpân iconița copilului.

Și apoi, isprăvindu-și treaba, s'a întors în temniță, de unde l'au dus la judecată în fața Domnitorului.

La curțile domnești era oaste mare, norod mult și multe căpetenii. Insuș Domnul, în fes și caftan, s'a așezat pe tronul său de aur și l-a întrebat pe haiduc: „Unde sunt banii, pe care i-ai prădat și i-ai răbuit?“

Și haiducul nu i-a răspuns nici un cuvânt; tăcut stătea dinaintea tronului, mândru și fioros. Atunci Domnul a înțeles că l-a întrebat prea aspru și i-a zis cu glas mai domol: „Unde-s banii pe care i-ai luat dela cei bogăți?“

Și haiducul i-a răspuns Domnitorului: „Maria Ta și Înălțate Doamne, uite așa să vorbești cu norodul todeauna: măsurat și cuminte. Cât despre banii pe care eu i-am luat dela cei bogăți, aceasta o știe numai Roibul, calul meu. Și nu ție, nici slugilor tale, vă voi da eu banii aceștia, căci voi tot una, sau jucând în cărți îi veți pierde, sau pe vin îi veți bea!“

Atunci Domnul l-a lovit pe voinicul legat, peste față, greu l-a lovit. „Așa a fost lovit și Hristos, Dumnezeu nostru, la judecata lui Pilat“, i-a spus încet haiducul, plin de mânie.

Iar Domnitorul grozav a strigat la el: „Să faci tâlharule și ucigașule ce ești!“ și haiducul i-a răspuns Domnitorului: „Măria Ta, fiul lui Dumnezeu de pe cruce l-a ertat pe tâlhar!“

Atunci Domnitorul și mai tare și mai greu l-a lovit pe haiduc și a poruncit să fie osândit la moarte.

Hei, frunzuleană, frunză verde pădureț și voi codri întunecați și voi râuri curgătoare, niciodată nu l-ați mai fi văzut pe bietul haiduc, dacă nu-i venea în ajutor voia Domnului!

Nici puterea, nici vicleșugul, nici iarba fiarelor, nici farmecele nu l-ar mai fi putut scăpa de osândă.

Căci începuse a ciocăni topoarele în piața Iașului și călăul își ascutea barda-i grea pentru grumazul alb al haiducului.

Dar s'a dus împrăștiat în lume, vestea despre osândă la moarte a haiducului și vestea a ajuns până la casa lui bătrânească...

Scoală-te voinicul Domnului, și ascultă: iată că a prins a plânge și a suspina sora ta cea mai mare, cu păr negru despletit, până la pământ, dar nu te pot mântui lacrămile ei; iată a prins a plânge și a suspina sora ta cea mijlocie, cu păr galben până la călcăie, dar și lacrimile ei nu te pot ajuta; iată a prins a plânge și a suspina, ca un copil, sora ta cea mai mică, lacrămile unde-i pică, râurile se revarsă, frunza 'n codru cade arsă, peșterile se despică...

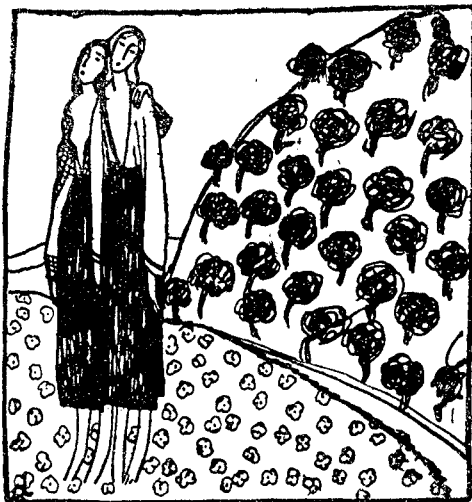
Iar acum, haiducule-voinicule, strânge bine în mâini fiarele temniței și ascultă: al cui glas se aude plângând și suspinând? Ascultă-l, căci acesta-i glasul aceleia care ți-a dat viață!

Când a prins a plânge și a suspina maica haiducului, temnița-i strâmtă s'a cutremurat, zidurile s'au clătinat, și-au pocnit din toate încheeturile toate zăvoarele și toate fiarele ruginite.

Când a prins a plânge și a suspina măculița voinicului, praf și pulbere s'au făcut toate lanțurile care-l încătușeau pe voinic; și a eșit în câmpul slobod și a izbit puternic cu piciorul în pământ:

— „Hei, hei! oameni buni, să țineți voi minte sărbătoarea Invierii!”

1916.

PASĂREA TOAMNEI

DE
ION PILLAT

PĂDURE rărită de sunet și frunză,
Mulți granguri cu boabe de soare rechiemi
În seara ce umblă prin ulmi să se-ascunză?—
O pasăre sură cu sbor obosit.

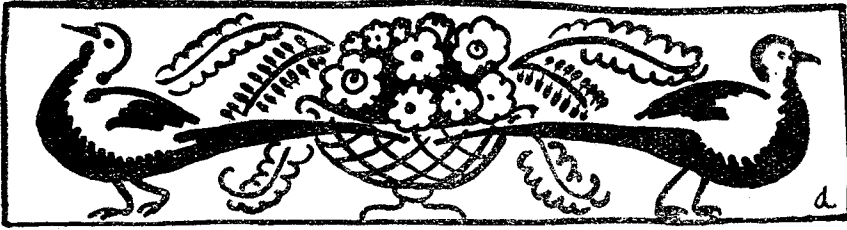
Ușor să n'o sperii, prieten — ușure...
Despică în taină frunzișul, s'o prinzi...
Dar iată 'și desface aripele sure
Greu pasărea toamnei în sbor obosit.

Tăcută, pe cracă uscată se lasă,
Departe, departe, să nu poți s'ajungi...
Și'n liniști de aur — foșnind a mătăasă —
Sur, fășie'n frunze un sbor obosit.

Iai praștia? Frate ai gânduri haine?
Stai!... Piatra pornește cu aripi și ea —
Și'n sura pădure străină de tine,
Plângi pasărea mută cu sbor obosit.

C R O N I C I

IDEI, OAMENI & FAPTE

TRANSCENDENTUL IN VIAȚA MODERNĂ

Discuțiuni apocrife cu Plato, D-l. Dr. Ing. ZAHARIA POPESCU și alte celebrități

MĂ joc adesea cu inchipuirea următoare: Ce ar fi dacă bunul Plato s'ar deștepta din morți în lumea noastră?

Bine înțeles că lucrul n'ar fi interesant, decât dacă Plato ar reveni în adevăr *viu* și genial, cum era pe vremea lui, și nu ca o stupidă și filozofantă umbră din Câmpiile Elizee, rumegând cu senilă încăpățănare fragmente anacronice ale unei gândiri antiquate. Mi'l inchipui de asemenea încă destul de energic și curios pentru a putea învăța o limbă europeană, căci de sigur că în limba lui cu multe accente și spirite, cu greu s'ar putea înțelege, chiar cu eleniștii de profesie. (Sper să nu le fie cu supărare acestora din urmă).

Imi inchipui mai departe, că ar învăța și ceva astronomie, fizică, chimie și biologie, cam cât se cuvine să știe un om cu o solidă cultură generală. Și cum, prin definiție, el e genial, toate acestea și le-ar însuși cu o esențială profunzime, într'un timp relativ scurt.

Încerc să-mi inchipui pe seninul elin, păstrând încă după un astfel de tratament, un creier limpede și de o tinerească vigoare...

Ce-ar zice, ce ar face atunci, bunul meu Plato în lumea noastră?

Câte-odată mi'l inchipui pasionat de mecanica cerească și astrofizică, sau de matematica superioară; ajuns profesor stângaci și sărac la o Universitate apuseană și explicând studenților aplicarea caterniilor în teoria luminii...

Dar, nu... Autorul primei „Utopii“ n'ar fi fost furat de știința pură și abstractă, ci ar fi fost atras de lumea modernă, sub al cărui aspect grotesc și barbar ar fi întrezărit o neasemuită și nefericită măreție.

Cu această barocă inchipuire imaginația mea s'a jucat mult și ades

Eu cred că ceea ce l'ar fi isbit pe un Platon mai mult de cât orice, este adâncă, mornită și irreparabila nemulțumire a marii mulțimi. De la salăhorul care visează raiul de lene și cozonaci al comunismului, până la nesățiosul milioanelor improvizate, care își leagă pântecul imens în eleganta limuzină, dela țărânel setos de pământ până la multidecoratul

Napoleon al panglicăriei din dosul unei bănci ministeriale, gânditorul ar vedea aceeași sete nemulțumită și oarbă de mai mult, de mai „ceva“, de alceva... o sete organică și bolnavă de bețiv în dimineața chefului, o nemulțumire morbidă și tristă: — cancerul sufletului modern...

— Invingătorii vanității? Aceștia mai ales!

Desesperata amărăciune a victoriei ieftine ori scumpe, a vanității satisfăcute.

Făuritorului sublimei opere de artă ca și meschinului ministerial ajuns „sus“, unde a dorit, îi rânjește spectrul și cadaveros din dosul statuei splendide, din decorația cu cordon, dintre rândurile decretului, spectrul zădărniceii: — „Ei și-apoi?...“

Cea ce i lipsește societății noastre este *seninătatea*. Seninătatea în fața succesului și a insuccesului, a vieții și a morții.

Privind această tragică boală, bătrânul gânditor s'ar rosti pithic și sentențios cam așa:

— „Prietenii, oamenii voștri sunt bolnavi de lipsa de ideal și se vor însănătoși când îl vor găsi.“

Cu toate că lucrul acesta l'ar spune Plato, mulțimea învățaților și filozofilor și sociologilor, ar isbucni într'un hohot uriaș, bestial și homeric, și i-ar zice ireverențios.

— Du-te și te culcă, moșule!

Și poate prins de sugestia maselor aș striga și eu cu ei.

La acest epilog monstruos, am ajuns cu Platon totdeauna în lumea gândurilor și a realității. Singurul rezultat pozitiv al acestor vizite postume ale bătrânului filozof, în lumea gândurilor mele, a fost dorința tenace următoare:

— Cum ar putea biologul materialist din mine, să discute cu divinul ideolog și să-l înfunde cu știința exactă — da! foarte exactă! — a biologiei?

Cum știința poartă nume grecesc, Plato, presupunând că s'ar prezenta din nou în ipostaza de mai sus, n'ar putea ocoli discuția pe o temă de origină *elină*, fără a fi acuzat de lipsă de sentimente naționale și fără să risce a fi persecutat ca nepatriot în Helada și — groaznică idee — chiar în Câmpiile Elizee.

„Și iată, mă și apuc să-mi ticluiesc elementele discuției.

— „Dragă Doamnă Plato, (cred că, deși neclasic, „Doamnă” în epoca noastră e totuși de rigoare, chiar când vorbești cu o umbră metapsichică) „ideal vrea să zică, dacă te înțeleg bine, imagina „nuanțată de o dorință intensă și vie — adică „activă — a unei ținte pe care individul ar vrea „s-o atingă în viitor.

„Dacă prin *ideal* înțelegi altceva, atunci plutești „în nebulos, ești un mistic care nu știe ce spune și „ce vrea. În acest caz nu mai stau de vorbă cu „D-ta căci n'ai noțiuni și *idei* precise”.

Sunt sigur că Platon, strâns cu ușa, ar face un gest de capitulare și ar zice anacronic și majestuos „concedo”.

— „Definind astfel idealul, el intră în cadrul cercetării obiective *deși* (sic!) psihologice”.

Cred că, pus pe acest teren familiar, Plato va deveni de odată mai atent, dar cum are barba cam mare și mustățile pe oală, nu voi vedea dacă zâmbește sau nu.

— „După teoria D-tale ar urma așa dar, că pentru „ca omul să fie senin, el ar trebui să dorească „intens, să alerge și să lupte pentru atingerea țintei „sale, idealului său.

„Sub această tensiune și cât timp ea există, individul trebuie să se simtă nu numai mulțumit, dar „și senin.

„Superficial privind, s'ar părea că ai dreptate: „omul nu simte inanitatea efortului, cancerul dezi-luziei, de cât când ținta a fost atinsă, efortul nu „mai are scop și se exercită în gol.

„Permite-mi însă Doamnă Plato să numesc aceasta „iluzie de metafizician.

„Surâzi zadarnic”.

(Imi inchipuiesc aci că, nemai având ce zice în fața argumentării mele strânse, divinul Plato va surâde, căci așa fac și azi oamenii în discuțiile filozofice cantradictorii; iar subsemnatul crede că gestul e ancestral și cu o semnificație nu prea binevoitoare).

— „Dorințele sunt multe, dorințele sunt fără „sfârșit. Neasemuit de puțini își ating marele sau „meschinul lor ideal. Aceștia toți; atât luptătorii și „gânditorii cari trăesc în nădejdia victoriei de mâine, „cât și umiliții și învinșii în cari nădejdea mai zâm-bește încă vie și luminoasă, ar trebui să fie senini, „senini în fața vieții și în fața morții. Nu'i așa?

„Dar privește, privește chipul și ochii tuturilor „celor mulți, privește-i, o Platon! Sunt aceștia „senini?

Privește în vultorea dorințelor, în șuvoiul ne-ostoiat al mulțimii care luptă, fie încrunțată și „desnădăjduită, fie aprigă și sigură de izbândă, „privește șuvoiul chipurilor crispate... „*Struggle for „life*“ !...

„Ai făcut ideologie, scumpul, divinul meu Platon!”

Și nu știu cum, încheind mulțumit de mine și cu un surâs de o ironică izbândă, rândurile acestea, chipul lui Plato îmi răsări înainte, halucinant de viu de data asta, senin și zâmbitor de o îndepărtată și transcendentă bunătate. Imi zise:

— „Idealul e viața însăși și numai viața poate fi *idei*”.

Avea multă asemănare la chip și vorbă cu Crist... Și cum îl priveam cu o furnicare de mistic fior, el se topea ușor, ușor. Prin inchipuirea trupului translucid și aerian, se străvedeau tot mai limpezi, masa cu microscopul și mai departe îngrămădirea tomurilor negre ale bibliotecii.

Am plecat încet fruntea pe mână, amețit.

Transcendentul venise și se rostise transcendentul.

Mintea silogistic — critică a învățatului, nu'l putea pricepe intuitiv, dar obscurul subconștient îi pre-simțea înțelesul adânc și intensiv.

„Sub transcendentul ideologului stă realul, țipa „inconștientul“ caută'l, pricepe-mi'l, intrupează-mi'l „sau vei fi pentru totdeauna nefericit“ — Vrei să-l căutăm împreună prietene, realul de sub tran-scendent?

II

Șireag de icoane și amintiri istorice...

Minunata catedrală gotică! O broderie de piatră cizelată „a jour“ cu frunzișuri, balauri și sfinți...

Viața împietrită a generațiilor de lucrători ano-nimi. Au fost sute de vieți de cioplitori, cari și-au cizelat clipele în piatră.

Il văd pe lucrătorul pietrar, slăbuț și rău hrănit, ciopliind atent și pe indelete, sus pe schelă. Surăde făpturii de piatră, pe măsură ce ea se intruchipează sub dalta lui.

Lucrătorul e așa de infim în fața uriașei clădiri la care lucrează! Nu i-a văzut începutul și mult timp după moartea lui, ea tot nu se va termina, poate. Munca vieții lui întregi aduce o anonimă și minusculă înfloritură colosului de artă..

Și totuși în ochii lucrătorului e cer senin...

* * *

În Roma decadenței lubrice și neroniane, în so-domeasca adunătură a nobilimei libertine și sadice, din rândurile însăși ale patricienilor, ca și din rân-durile plebei obscene, se ivesc credincioșii unei secte de iubire și iertare, trăind în umbră și umi-lință, crezând cu liniștită înfocare, așteptând minunea morții, supraomenesc de senini.

* * *

Pentru binecuvântarea lui Budha, pentru raiul lui Mahomet, pentru minunea reintruchipării, pentru propovăduirea cuvântului Domnului între „gentili”, șiragul nemărginit al apostolilor atâtor credințe, au pornit pe un drum obscur de dureri, spre moarte...

Îi privesc... Ochii lor sunt limpezi sub fruntea lucie și ei surăd. Cui? Transcendentului...

— „Aci te-a adus Platon?! Merți și rămâi cu bine, stimabile”.

Peste umărul meu citea fără să bag de seamă, vechiul meu camarad și cunoscutul om politic, Dr. Ing. Zaharie Poppescu.

Bătându-mă pe umăr continuă:

— „Am văzut unde vrei să ajungi. Vrei să mă „convertești la religie. Aud? Ești banal și plicticos „Doamnă, deși începuseși ceva mai interesant în „partea I. Mă rog ție, profesore, oi fi eu din „Ardeal, dar nu sunt popă... Sunt materialist, poli-„technician și profund ateu”.

— „Și nu zău, cucoane, ai crezut cumva că țin-„tesc să te fac misionar, derviş urlător ori fakir „indian; să înmulțesc martirologul cu un nou spe-„cimen cu sacou, titluri academice, pălărie tare și „principii democratice? Recunoaște că nu ești „perspicace...”

— „Ei, așa devii mai puțin plicticos și începe să „mă „intrigeze”. Unde vrei să ajungi? Sunt iarăși „curios. Dar bagă de seamă că atenția mea a cam „obosită și nu-ți mai dau de cât câteva minute. Am „o ședință de Consiliu de Administrație și o partidă „de poker aranjată.

„Deci fii scurt!”

— „Cucoane Zaharie, d-ta joci poker, citești „Furnica și speculezi la bursă, așa-i?”

— „Ei și ce are a face?”

— „Are, are. Știi că ai mai multă stofă de cât mine să devii mâne un apostol?”

Interlocutorul meu râde, ah! cum râde!

— „Ești cel mai baroc individ! Iar devii interesant, pentru un foileton umoristic bine înțeles,

— „Apropos. Nu vrei să mori pentru o idee?”

— „Quelle idées!”

— „Și cu toate astea, îți voi dovedi că ai stofă pentru așa ceva!”

— „Matematic onorabile. Nu admit altă demonstrație!”

— „Fiecare epocă își are fanatismul ei. A noastră are naționalismul și demonstrația matematică. Lasă gluma!” (Conu Zaharie iubește la nebunie sexul frumos și viața, și are o frică de moarte grozavă. Când se gândește vre-o dată seara la mormântul negru și rece, la *neant*, cum zice D-lui, nu mai doarme. Trebuie să plece numaidecât la bar ori la club, să stea până dimineața, să se întoarcă amețit de oboseală și cu gândirea moartă, căci altfel... Quelle horrible pensée, mon cher!)

— „Ascultă Cucoane Zaharie, dacă s'ar găsi o „cură de întinerire să te readucă iar la vârsta de „20 de ani, așa între noi doi vorbind, n'ai vrea?”

— (râzând) Ei și?

— „Presupune că ai văzut și controlat cu absolută „și științifică siguranță, cu dovezi *ex-pe-ri-men-ta-le*, „Domnul meu, cu probe clare, cronometrate, înregistrate grafic, fotografic, etc., că există o mașină „în care intri pe o parte așa cum iești, și să eși „pe cealaltă parte nou nou, reparat și berbant, „cum ai visa să fii.. Hm? Dar pentru a avea această

„bucurie, trebuie să suporti o durere cam mare, care „te va face să-ți pierzi cunoaștința pentru câțva „timp! O durere așa cam, cum ți s'ar amputa un „picior, fără stovăină, după metoda veche. Ar fi „dureros dar absolut fără pericol. Ce zici ai încerca, „ori ți-ar fi frică?”

(Conu Zaharie e curajos).

— „Cam care ar fi procentul riscului?”

— „Zero, amice, zero.

— „Evident că nu mi-ar fi frică.

— „Vezi? Când îți spuneam eu adineauri că ai „fi mucenicul cel mai delicios, cu tot sacoul, pălăria „tare și pokerul D-tale!

— „???”

— „Seninătatea credincioșilor în fața vieții, mor- „ții și suferinței, se întemeiază pe o dragoste „sălbatică și intensivă de viață... Ca a D-tale Cu- „coane Zaharie! Procedul lor de întinerire e trecerea „în viața de apoi. Pentru ei procedul e sigur și „riscul zero, ca și în cazul D-tale d'adineauri.

— „Mare pehlivan mai ești! Drumul, pe care „m'ai purtat a fost original. Totuși rezultatul e „banal!”

— „Nu e mai puțin adevărat, că erai să mori „pentru o credință. Hem? Așa e că fondul transcen- „dentului religios în maximul lui de potențare e „viața? În voluptatea suferinței, a morții, a sacrifi- „ciului deplin e viața, numai ea. Mereu viața, „continuitatea vecinică în transcendent. Așa'i?”

Dar Conu Zaharie plecase... sau fusese o simplă nălucire apocrifă ca și Platon?... Ca noi toți, peste câțiva ani, peste câteva decenii...

(Urmează în N-rul viitor).

DAN RADULESCU

VALERIE BRIUSOV

DECADENTISMUL rus se sfârșise pe la 1900, în punctul culminant al creației sale cu un vers neghiob și hilarant: „O, închide-ți picioarele palide!” Cui i-a plăcut, a răs; critica literară, nutrită până la saturație numai din tradiționalismul imensei literaturi a veacului al 19, stabili sever punctul supremei incarnări prin artă al unui duh al vremii, inbolnăvit de decepții și putred în revelarea sa artistică; și pentru că simbolismul venea cu tinerețe, cu îndrăzneala de a desghioaca învelșurile aparente ale lucrurilor și ale expresiilor, găsi în acest vers simbolul ultimului suspin al decadentismului palid și rășchirat. Ca decadent, Briusov nu fu fericit; era sănătos la trup și suflet, n'avea miasma putrefacției interioare, și suferia de luciditatea unei inteligențe despicătoare. Versul nu fu al lui, ci al unui oarecare, poet și el, Emelianov-Cobanschi.

Simbolismul rus veni cu adieri noi, cu cântece noi. Răsună ca o fanfară de intrare în viața literară, expoziția simbolistă: „Roza albastră”. Apăru revista „Vesi” — „Cumpăna” în românește. Filozoful cu complexitatea erudiției literare, poetul cu neseecat talent, Andrei Belăi, începu să-și cânte aici șgimotoasele sale „Simfonii”. Se întemeia Cercul „Estetice libere” al cărui președinte fu ales Valerie Briusov, „demonul în surtuc” cum îl numise Andrei Belăi. Moscova cucerii întâietatea și se închină înaintea „demonului”. Iar el, maestrul Briusov, covârșit de orgoliu, divinizat de tineret, obosia de „schimbul de simțiri și de gusturi” și esclama: „o! cât mi s'a urât să știu că eu sunt Valerie Briusov!” Par'că nu vorbea, ci propovăduia adevăruri revelate numai lui, și privea

lumea înconjurătoare cu ochi reci și sceptici, nu ochii lui adevărați, ci alții, par'că străini, teatralizați. Toate fronturile literare fură atacate de suita lui, și nu fu revistă literară care să nu fi îndurat nemilostiva lovitură a peniței lui Briusov. Nu fu cruțată nici revista lui Riabușinschi „Zolotoe Runo” — „Lăna de aur” — cea mai elegantă și luxoasă revistă din Rusia de acum un sfert de veac. Nu fu cruțată nici gruparea poetică a anarhiștilor mistici, condusă de Viaceslav Ivanov, care topea printr'o nouă creație artistică tradiționalele dogme literare în revista lui George Ciulcov: „Torțe”.

„Cumpăna” lui Valeriu Briusov era revista de atac nu numai a modernismului rusesc; moderniștii europeni și cei mai de seamă dintre ei, apăreau aici. Ivan Jikin, poetul belgian, cucerea în imediată apropiere pe moscovicii, întodeauna cei d'întâi adoratori ai talentelor noi și originale, în Rusia. Iar în cercul „Estetice libere” nu putea pătrunde oricine dintre poeții de atunci, căci aici în fiecare seară apărea adoratul, peste măsură, demon în surtuc: Briusov, în nedespărțită întovărășire a poetei cu slab talent Nina Petrovscaia, și-și proorocsea, în loc să le citească, versurile sale făurite din voință și oțel.

Da, Valeriu Briusov nu era un inspirat. Nu l-a chinuit „nașterea”, ci l-a încântat facerea. A spart tiparele vechi, nu prin inspirație, ci prin meșteșug. Nu s'a revărsat în artă izbucnind șuvoiu clocotitor — ci a luat cuvântul, cum iei piatra, cum iei fierul, și faci din el opera, care nu e niciodată artă, ci rămâne neschimbat lucrul. A frământat cuvântul, l-a făcut cocă, l-a făcut lichid, l-a făcut aer când

a vrut—și cu un meșteșug ca al nimănui, l'a turnat în tiparele prozodiei de toate tipurile, din toate timpurile.

Și viața a fost pentru el ceea ce a fost cuvântul, silaba, sunetul: — simplu material. A cuprins viața cu mâinile, cum cuprinzi fânul, a strâns-o, a mototolit-o, a solidificat-o dându-i volum voit și formă voită. Nici poet, nici filozof. Ci meșteșugar: „Poate că totul în viață e mijloc, pentru versuri clare și

cântătoare“. Totul în viața: Soarele, perspectiva, patima, suferința, însuși el, omul în viață și mai apoi în revoluție — n'a fost altceva decât mijloc pentru un viers cântător. Moartea lui—de mai de dăunăzi, n'ar fi putut să fie și ea oare un mijloc de a făuri un viers, dacă ar fi fost stăpân pe ea?

A lăsat multe volume de poezii; Briusov e voința care în artă a biruit inspirația artistică.

GMI.

DOMNIA „TIRIBOMBEI“

TREBUIE să trăiești într'un orașel de provincie pentru a putea vedea în largul ei «puterea întunecului». Tolstoi a văzut-o la sate și ne-a cutremurat. Însă la sat întunerecul este.. endemic. Ca dintr'un puț enorm, în fundul căruia colcăește noaptea, vedeai cu bucuria admirativă a omului față de tot ce este biruință, cum din iadul negru, se câtară pe ghizduri spre lumină, unul câte unul copiii plebei rurale. Trimeși cu forța de învățătorul din sat, de obicei cu concursul binevoitor al pumnilor părintești, cel care «făgăduia» la învățătură, se câțara apoi voinicește, cu mușchi proprii, și omul cel nou, privea cu groază întunecimea din care a ieșit, binecuvântând strășnicia scatoalcei părintești. Mai rar vedeai și minuni; ambițioși de 12 ani cu cămășuța sdrențuită, fugind de câmp și aruncându-se cu toată furia copilăriei eroice și încapățanate, afară, sp e lumină, contrar avizului domnului învățător, care certifica în astfel de împrejurări că... «nu face». Se putea întâmpla nu e vorbă ca evadatul acesta fără bilet de voe, să devină prinț cu nume istoric și excroc internațional. Dar de cele mai multe ori ajungea profesor universitar, spre spaima învățătorului, care totuși asigura în dreapta și 'n stânga: «nu vă spuneam eu...».

Ascensiunea aceasta naturală a încetat după război (exodul către oraș al plodurilor imbogățitului de război dela țară, păstrează într'ansul toate riscurile artificialității). Inteligențele firește, cu sau fără premiile dascălului, putrezesc ca și miriștele de toamnă, disolvându se în marele întunec general: se mai disting mai târziu de ceilalți doar prin istețimea hoțului sau prin rafinamentul criminalului.

Însă țărănul, văzându-și calea cea mare a luminei închisă, a început să lovească totuși în bolta oanei mocnite și a isbutit s'o găurească ici, colo. Rezultatul: școli sătești pe cheltuială sătească au răsărit mai pretutindeni, și acest fapt minunat, tocmai prin generalitatea lui, ne obligă să păstrăm încă nădejile cele mai frumoase despre țărănimă.

Dar norul de întunec, suflat dinspre întinsele câmpii de acest început de redeșteptare, atât cât a putut să fie urnit, și-a arătat marginile negre și ghețoase deasupra micului oraș. Ba chiar deasupra orașului Capitală de județ. Și nu e vorba de vechea mahala carageliană, care cetea totuși pe Rădulescu-Niger și gusta cu multă plăcere galanteriile lui Carol Scrob. Nu mai e vorba de bătrâna gospodină care plângea virtutea ofensată a cutarei isgonite în noaptea nunței și nici de d. proprietar și alegător colegiul al II-lea, care între două expediții vânătoarești, urmărirea cu inima reținută grozăviile teroriștilor ruși din «Nicolae al III-lea țarul tuturor rușilor» sau șiretlicurile advocățești ale lui Rocambole. Goana cruntă după bani, abia dă răgaz domnului proprietar să mănânce cu ochii strălucind (în mod direct proporțional cu numărul anilor) de poftă, hazurile sau ilustrațiile (te miri de unde așa de strigător pictate ca obrazii de curtezană!) ale unui vraf

întreg de reviste obscene ce invadează provincia. Chioșcarii le agață în cele mai vizibile ochiuri de geam al debitului lor de tutun și hârtie tipărită. În schimb reviste literare adevărate, reviste politice, când le ceri (și nu le cer decât cei cari le cunosc de prin Capitală) sunt scoase de sub teancuri grele de gazete vechi, ca de sub lespezi de morminte; chioșcarul te privește cu oarecare nedumerire oferindu-ți-le, și are grija să te pună și pe drumul cel bun: «mai avem Tiribomba, Tilimbomba, Titibomba, Pardon, Merți, Au revoir... „Cărți ceva n'aveți?“ «Ba da! Ceva nou de tot: Regele bălților de domnișoara Solomonescu. Și ce se mai vede, pot...». «Mă rog da reviste din cele care am cumpărat eu, nu se mai vând și la alții, văd că le țineți prea ascunse...?» «Ba da... vedeți... numai când e zi de târg, învățătorii dela țară...»

Și totuși în orașelele acestea sunt avocați, preoți și institutori (de oraș mă rog!) judecători cu ajutorii lor, funcționari de bancă, oficianți de poștă, studenți, elevi mari, și acum după război, oi zei! chiar profesori de gimnaziu. Seara, la berăria democrată îl vezi pe domnul patron măcelar, inconjurat de toată familia, urmărind cu degetul revista colorată ca o sorcovă, apoi punând degetul la cap, cu ochi hoțbați și în cele din urmă isbucind într'un hoțot de veselie lubrică. De alături, junele legitim și licean, innalță capul și urmărește peste cotul paternaal cauza acestei hilarități. Și mai sprinten de ochi și de gând, procesul înfălegerei se efectuiază mai repede în capu-i dolofan; răsul lui tineresc ajunge din urmă pe cel greoi al tatălui. Din colțul bodegei afumate de tutun, mititei și trăsneală de bere, lăutăreasa începe acompaniată de țimbal:

Țuică, țuică, țuică aș bea Costică
Țuică și mastică...

Iar sora liceanului, în uniformă de pension, căruia fratele cu un răspuns scurt și categoric a îngăduit să afle proveniența veseliei «bărbaților», își lasă urechia în voia melodiei prea cunoscute și bătând tactul cu bătăi din cap; șoptește a cântec refrenul răgușit al țigăncei licioase de pomadă și sudoare:

Țuică, țuică și mastică..

Mama suge puțin din bere, apoi ștergându-și spuma cu vârful limbei, pornește vârful picioarelor a joc, pe urmă apăsând buzele una într'alta, le plescăe după ce inclină de câte va ori capul oftând: Ah! viață!.. Și ochii sunt unsuroși de plăcere.

Te refugiezi în berăria «Elitei». Aici e drept mai auzi ceva și despre «petrolul național». Dar numai-decât, în toiul discuției aprinse de către diferitele culori prezente, citatele se reped unul în capul celuilalt: «vorba ăluia dela Tiribomba». Și țigani acordează zămbitori lăutele; când harța, e gata, se repede cobza și țambalulul în preludiu; apoi vio-ristul, care e și cântărețul vocal al micii orchestre, tușește și pornește poticnit în sbucniri de tuse;

Eu sunt Nae puștiu
Eu de frică nu știu
Ooof...

Combatanții surăd și fredonează imblânziți de arta lui Orfeu.

Toaletele cocoanelor nu le distingă de cele de pe calea Victoriei; nici figurile—ai crede când vezi colțul mai curățel de cafea bălțat de hainele lor ca o paletă multicoloră, că între mesele acelea se poate auzi o vorbă mai odihnită. «Vai! să vezi dragă, Georgică al lui madam Chivulescu; să-l vezi cântând Zdrăng Zdrăng la pian!.. uite așa îi fug mâinile...»

Domnia Tiribombel!.. Domnia acestui cuvânt fără sens și semnificație, care, trăește doar prin eroarea compoziției sale fonetice. S'a spus că e expresia noțiunii unui fel de scrânciob învârtitor, de invenție recentă, a saltimbancilor de bălciuri. Dar mai e ceva, în afară de asta, în însăși grozăvia lui fonetică, este ceva insultător și obscen, ceva degradator și putred, ceva cu miros de fân muțed și de aburi de rachiu. O duhoare caracteristică prinde să plutească

îndată împrejurul vorbitorului, la pronunțarea acestui cuvânt. Și micii orașeni nu ignorează această pestilență; nu din nebagare de seamă alunecă și se contopesc în bălegarul smârcului. Dimpotrivă: și aicea stă grozăvia. Ei «gustă» cu voință și premeditare, savoarea decăderii acesteia, care se caracterizează așa de minunat în acest unic cuvânt. Și atâta e suficient; câteva cântece, câteva reviste de aceasta, ca porii capului lor să fie umpluți de porția convenită sufletului; pe urmă pot să se culce liniștiți.

Un procuror a tăiat la București cu vârful bastonului o ciupercă sau două din acestea, bălțate de otrăvă. Mi se pare tocmai pe cea care purta numele «mișcării» celei nouă. Însă ciupercile răsar ca ciupercile. Și acopere totul cu iuteala microbiană. Căci leaderul desființat, «mișcarea» a redobândit forțe înzecite!

Domnia Tiribombel. Noapte sinistă, profundă, înghețată. Ce momeli nouă, ce străduinți disperate mai pot aduce soarele, peste aceste locuri negre și miasmate?

G. STEGARU

LIMBĂ ȘI CULTURĂ ROMÂNEASCĂ LA BUG

PRESA română și străină a vorbit în ultimul timp de republica moldovenească, întemeiată din inițiativa Sovietelor rusești între Nistru și Bug, unde trăesc trei sau patru sute mii de Români. D-l Pârvan în frumoasa sa carte „Inceputurile vieții romane la gurile Dunării” ne spune că populația dintre Nistru, Tisa, Dunăre și Mare, în forța ei de expansiune, s'a întins încă din antichitate și dincolo de Tyras (Nistru). Expansiunea politică însă n'a urmat expansiunea etnică, dacă nu ținem seama de un moment de uniune personală a Moldovei cu Ucraina, sub Gheorghe Duca (1678—1683). Și pe Mihai Viteazul îl așteptaseră locuitorii ortodocși din acele ținuturi ca pe un mântuitor; iar la 1686, nunțiul papal de la Viena, cardinalul Bonvisi recomandă Poloniei să atragă Moldova în confederația polonă, dându-i o situație ca a Lituaniei și unind-o cu Ucraina, ortodoxă ca și ea.

Statele însă nu se crează artificial sau atunci, nu sunt viabile; nici Austria habsburgică, nici Turcia veche de exemplu, n'au izbutit să facă adevărate State din întinsele lor posesiuni; sub autoritatea lor de super-Stat, au continuat să trăiască și să se dezvolte Statele naționale vasale sau supuse. Tot astfel, de exemplu, Țara Românească a Munteniei și Țara Românească a Moldovei, n'au fost de fapt *intemeiate*; ele erau rezultatul unei îndelungi evoluări a națiunii romanice în Dacia, din care evoluare ar fi trebuit să iasă o unitate politică integrală. Aceasta însă a fost împedicată de venirea Ungurilor și atunci rezultatul a fost parțial.

Așa dar, Statele trebuie să aibă o bază juridică politică solidă, veche și de o origine cât mai superioară, iar decretul Sovietelor nu poate fi una, chiar dacă ar porni dela principiul superior, evolutiv, al libertății indivizilor și popoarelor, sau dela ideea autonomiei minorităților.

Dar nu e numai atât: un Stat trebuie să aibă o cultură; organizarea unei mase de analfabeți prin ei înșiși ar fi o monstruoasă, prin elemente culte străine un non sens, de oarece aceasta ar dovedi *ipso facto* inutilitatea creării acelui Stat. Și atunci „Secția Moldovenească de pe lângă Comitetul partidului comunist din Odesa” a decis să chieме un număr de Moldoveni, ca să se cultive spre a deveni

elita românească a noii republici. Se tipăresc cărți, dar „fiindcă dialectul moldovenesc e prea sărac” ele se vor redacta mai ales „în limba românească care e bogată în cuvinte”.

Dealectul moldovenesc, limba românească, sărace sau bogate în cuvinte! Un comitet străin, atât de străin nouă, ia inițiativa de cultură românească și vede în aceasta o chestie mecanică, de comptabilitate de cuvinte; întoarce înapoi, parodiind începuturile noastre culturale, ce dela sine putere, toată evoluția noastră culturală pentru a da, ei, abecedare țăranilor revărsați din teritoriul nostru etnic.

Când există o atât de mare strictețe în ce privește jignirea suveranității politice, cum de nu există niciun mijloc pentru împedierea și pedepsirea unei așa de mari împietăți, unei călcări așa de grosolane a suveranității culturale?

Într'adevăr, dacă astăzi se lucrează la realizarea unei ordini sau autorități morale superioare, în numele căreia să se reguleze și să se lichideze pașnic diferențele între State, rămâne ceva care nu poate fi nici dozat, nici judecat, nici regulat, nici ordonat sau lichidat din afară. Este însăși în ce ne privește sau noi, conștiința noastră interioară, intimă, de ființă aparte, organică și unanimă, fericită și tragică, blândă și furtunică, mândră și umilă, multiplă și unitară, de negrit și de neîntrupat, aflându-se în sângele nostru și mai presus de fire, conștiința națională, singura justificare a existenței noastre și singurul nostru scop în univers. Iată domeniul suveranității noastre absolute și neatînse, în care ne-am refugiat, când am fost persecutați, în care am răsuflat sau am strălucit când eram ingenunchiați, în care am trăit când păream înmormântați.

Această conștiință e un fenomen adânc și mistic-uman, iar atributele ei sunt sociale și culturale; la noi mai ales ea se confundă cu evoluția socială, cu progresul democratic, dar în primul rând cu cultura, mai mult încă, cu dreptul nostru politic roman care, nemai-existând manifest în vre-o formă exterioară, este însă dat, cuprins în ființa în limba, în conștiința noastră.

„De la Râm ne tragem” zicea cronicarul și conștiința romană a fost ideea centrală, „ideea mamă” a primei noastre renașteri culturale.

Unui rus care-mi spune că la urma urmei României ar putea să adopte cultura rusească, i-am arătat versuri de Eminescu cu traducerea italiană alături, (de Tagliavini); uneori versul e vădit în aceeași limbă, limba română. Iată minunea și realitatea noastră.

Această evidență și acest imponderabil, este însăși ființa noastră și a ingeră în acest domeniu, cum au făcut-o Ungurii și cum vor s'o facă Sovietele, este o crimă contra umanității, contra simțirii și spiritului, aceasta din urmă cea mai grozavă după legea creștină.

Dacă Sovietele vor să facă o carte românească și cultură românească, să deschidă mai întâiu „cartea trecutului nostru” și să vadă ce eroism și ce tragedie a fost o inițiativă culturală și o carte românească. Să vină un Moldovean dintre Nistru și Bug și să silabisească să se pătrundă de mila vornicului Ūreche pentru ca neamul acesta să nu rămână întru întunericul neștiinței, lupta sufletească nobilă, încruntată, dărză, a lui Miron Costin: „Multă vreme la cumpănă au stătut cugetul nostru”. Să audă în „dialectul moldovenesc” palpitând „gândul lui speriat, durerea inimei sale”. Să vină să asculte mărturisirea de romanitate imperială a genialului învățat, de sub umilința și puterea Turcului, Cantemir, să învețe să strige și el ca Niculce: „Oh, oh, oh! Vai, vai, vai de țară! Ce vremi cumplite au ajuns și la ce cumpănă au căzut. Doară Dumnezeu de a face milă!” Să vină să urmărească fuga în țară străină a lui Dosofteiu, purtând moaște de sfânt cu el și ca pe niște moaște limba moldovenească, ca să lăcrămeze cu el „La râul Vavilonului, Jelim de țara Domnului”. Și apoi să-și poarte în dăsași pe umeri, opera osândită și blestemată de dușmanii neamului său ca Șincai, să moară la Roma în exil ca Inocențiu Micu, să-și măntuiască și să-și istovească sufletul pledând

„ca un inspirat” procesul milenar al Românilor cu Ūngurii, cum a făcut-o Bărnuțiu, să ia crucea ca Lazăr, calea exilului ca Eliade, să se logodească cu moartea ca Bălcescu, să inebunească ca Eminescu, a doua zi după ce a gemut „Vai de biet Român săracul” și să intre în întuneric blestemând ca el, instrăinarea și evocând gloria veche.

După ce va fi muncit, va fi mucenicit, va fi plâns sau zămbit, ca aceștia și atâția alții, și după ce va fi băut din fântănele viei ale României, de la începuturi și până la Niculai Iorğa, moldovean ca și el, va învăța cetățeanul republicii moldovenești cum și de ce deschizi gura, ca să grăești și să scrii moldovenește și românește; va învăța ce viață vie și ce taină înfiorată e o slovă, un cuvânt, un șir, o carte românească. Numai atunci va avea dreptul și va putea face un abecedar moldovenesc!

Inimă unanimă, simțire milenară, innobilare în suferință, în fericire, în spirit românesc, voință neînfrântă, revoltă și gândire românească, acesta e scrisul și limba noastră, pe care a pretinde măcar că o poate da comitetul de la Odesa, e o aberație. Acest scris și această limbă poate crea un Stat și l-au și creat, ele în mare parte. Este România de azi, acea Românie largită în hotare care a existat cultural înainte să existe și politic.

E drept însă că și oficialitatea noastră are o concepție într'un fel mult asemănătoare cu a Sovietelor. Și ea crede că semnul exterior al literei este cultură și nu recunoaște ușor focul viu al adevăratei creații culturale. Mediocrii sunt încurajați și ajutați, geniul și talentul ignorate. Și apoi uită sau nici nu știe parcă, cât de mult a realizat, a creat Statul acesta al României de azi, tocmai cultura.

V. ZABOROVSKI

REVISTELE ROMÂNEȘTI

SFĂRȘIT de toamnă și început de an literar. E poate ca o primăvară nefirească: pământul s'a podit cu mincinoase lezezi mărunte de aur și chioșcurile au înfrunzit cu ajișe și reclame, felurit colorate. Trudnicul rod al vacanțelor de vară îl macină acum rotativele, în slovă proaspătă. Fața vitrinelor se schimbă. Cartea de școală coboară iar în raft, să se îmbrace în strat de praș. Vitrinele primenite întind prietenos cărți. Zăbăvești mai bucuos în fața lor. Nume noi te cheamă. Iți socotești, cu tainică grijă, punga și calci pragul. Dar, fără îndoială, nu ești singurul pe care banda — meșteșugit așezate peste preț — l'a păcălit. În chipul acesta, între cei mai mulți cetitori și librării, se ridică zid de netrecut. O agonisire intelectuală e prea costisitoare multora: rămân doar cu ce au putut rupe dintr'o fugarnică răsfoire în sălile zgomotoase ale unei biblioteci publice.

Astfel: rostul revistelor se deslușește hotărât și crescute. Ele vor trebui, pe de o parte, să țină strânsă legătură între cetitor și actualitate — iar, pe de alta: să-i apropie ceia ce-i trebuie neapărat, intelectual și sufletește; deci: reviste cu directive neșovăielnice, care să deschidă căi pricepute în aparența „dezorientare literară”.

Svârlită demult în discuție — împerechierea aceasta de termeni — a fost desbătută interminabil, doctoral — și, firește: inutil. Fiindcă, socotim că în ce privesc destinele literaturii, dezorientare nu este.

E doar ciocnirea creatoare între tot ce-am împrumutat de pretutindeni, în atât amar de vreme și între ceia ce se ridică azi biruitor și dărz, din lăuntru al dănc al tradiției noastre: arhangel de lumină, care sparge norii formelor de împrumut. Sufletul românesc rupe, ca'n poveste, frânghiile cari l'au ținut ferecat. Drumurile de mâine ale literaturii se strevăd limpede.

Aparența de dezorientare vine numai din lipsa de directive, desăvârșit trase, a revistelor. Nu e legată de frământarea noui plămădiri literare: procesul acesta se desfășură independent; când se va fi împlinit, el va impune singur disciplina trebuitoare, care va domina orice manifestare...

Alta e, deci, lămurirea liniei șovăielnice de azi a revistelor. Ea e poate de aflat în această istovire și fărâmițare de sub stăpânirea aspră a vieții încă turbure, de după războiu; cum iarăși: e poate de aflat și în concesiile de fiecare zi, pe cari publicațiunile au fost nevoite să le facă periferiei de cetitori, urcată până în centrul vieții noastre literare.

Dintre revistele cu tradiție, singură *Viața românească* se străduie încă să deschidă parte prin nămeții obștești desinteresări. Directiva poporanistă — trecută din mână 'n mână — a trebuit, firește și ea, să-și mai știrbească, pe alocurea, din șmalțul preocupărilor de odinioară. *Convorbirile Literare* — după vremi eroice — picotă azi, birulte de senilitate. Toate străduințele de punere la punct

cu ritmul năzuințelor actuale, au rămas fără rod. S'au rezumat doar la simple schimbări de tipografii. Incheiturile, altădată sprintene, s'au anchilozat și mucegaiul vechimii îi acoperă paginile. *Viața Nouă*, prinsă par'că strâns în brațe de un dușman nevăzută, se zvârcolă în apariții neregulate.

O generație mai tânără de reviste a cercat să sprijine pe cele vechi. Unele — în lupta cu piedicile materiale — au căzut. Altele, au izbutit: câteva, reviste de centru; multe, îmbucurător de multe, reviste de provincie.

A trebuit să înceteze apariția *Cugetul Românesc* care se bucura de colaborarea celor mai de seamă scriitori și era tipărit cu multă îngrijire și *Revista Vremii*, în paginile căreia se discutau, vioi și adânc, probleme din toate domeniile vieții românești; avea însemnări scrise cu nerv și tălc. Au izbândit însă: revista de orientări cărțurărești *Buletinul Cărții*, editat de „Centrala Cărții”; *Ideia Europeană*; *Lamura*, tipăritură mai cu osebire pentru intelectualii satelor, preoți și învățători; *Revista Română*; *Omul Liber*; *Răsăritul* și *Roma*, revistă de apropiere a culturii italiene; notăm încă: *Revista Arhivelor*, *Grai și Suftel*, *Natura* și *Adevărul Literar*, care — dacă și-ar orânduși cu mai multă chibzuire materialul — ar putea fi un bun magazin literar.

Revistele de provincie — și uneori, e nedrept zis: de provincie — și-au mărit numărul. E un semn bun. Chiar dacă nu-și împlinesc toate rosturile. Sunt inmuguriri de nădejdi. Inceputuri în limpezimile cărora se lămuresc, adesea, adâncimi de nebănuite. Alături de reviste tinerești: *Miorița* la

Galați, *Slove* la Calafat, *Lanuri* — provincia are încă: la Craiova, *Ramuri*, *Năzuința*, *Flamura*, *Arhivele Olteniei* și *Grafica Română*, admirabil tipărită și inzestrată cu reproduceri grafice după cele mai bune lucrări ale tipografiei noastre; la Bârlad, *Țara de jos*; la Turnu-Severin *Datina*, cu bune preocupări pentru literatura tradiționalistă; la Botoșani, *Revista Moldovei*; la Constanța, *Analele Dobrogei* — iar la Iași, *Gândul nostru* și de curând bazarul literar de mult folos, *Lumea*: reviste, prin care provincia crește până aproape de linia publicațiilor de centru.

Noile ținuturi n'au încă o viață cărțurărească hotărâtă. În Bucovina n'apare decât o singură revistă de seamă: *Junimea Literară*, din Cernăuți. Basarabia nu s'a învrednicit cu niciuna. În Transilvania doar Clujul și Sibiul, se trudesă să învâlvoreze vatra săracă a câtorva reviste: *Transilvania*, *Cosinzeana*, *Cele trei Crișuri* și *Societatea de Măine*. Nu avem astfel reviste cu adevărat regionaliste. Nu am ajuns la această maturitate literară. Așteptăm încă darul de proaspătă noutate sufletească al nouilor locuri românești...

* * *

Până atunci însă, să veghem cu toate grijile făcute obroc în jurul luminiițelor plâpânde din îndepărtatele unghere de provincie: *Gândirea* va cerca — în fiecare număr — să prindă, proiectat pe o prietenească înțelegere, freamătul lor de lumini.

AL. BĂDĂUȚA

CRONICA FILOZOFICA

„FILOZOFIA STILULUI”

DE

LUCIAN BLAGA

CARTEA d-lui Lucian Blaga despre „Filozofia Stilului” mi-a sosit tocmai în zilele când eu însumi eram ocupat cu transcrierea unei lucrări de o preocupare asemănătoare. A fost amărăciunea mea că luând cunoștință târzie de studiul d-lui Blaga, să nu-i fi putut da tot locul pe care l'ar fi meritat în cercetarea mea, la acea dată încheiată. Vederile pe care aș fi dorit să le văd confirmate în legătură cu această temă sunt poate deosebite. Cartea d-lui Blaga dovedește însă o perfecțiune a stilului filozofic, către care eu nu pot nicidecum năzuși, exprimă cu atâta ușurință lucruri pentru care eu nu închipuiam decât o sforțare mai dificilă încât, cunoscută mai din vreme, ea mi-ar fi fost de un mare ajutor.

D-l Lucian Blaga este un cunoscător al esteticeii germane, se mișcă în chip îndemănat și în literatura privitoare la problemele de istoria artei, stăpânește și întrebuițează atât de bine sistemul de noțiuni al speculației estetice, încât cetitorul care a rămas până acum străin de toate aceste preocupări, intră deodată într'o lume nouă și plină de un pathos teoretic concentrat. E de nădăjduit că lucrarea d-lui Blaga va vorbi publicului nostru și în special cetitorilor care se găsesc la faza când idealurile se formează. Căci mai ales ca entuziastă încercare de sinteză, bogată în idei generale, un vade mecum care te duce până în pragul proble-

melor de amănunt, în felul acesta îmi place să prețuiesc lucrarea d-lui Blaga.

Intr'un spirit nietzscheean (Nietzsche din epoca tinereții când scria „Considerațiile inactuale”), pentru d-l Blaga filozofia stilului se confundă cu filozofia culturii. Stilul artistic nu este decât una din modalitățile de realizare ale unei „năzuințe formative” care se găsește la baza culturii în genere și care se manifestă realizând aceeași atmosferă și în celelalte moduri ale culturii, precum metafizica, știința, morala și organizația socială. Dacă d. p. considerăm cultura grecească, o mulțime de corpondențe ascunse între felurile-i moduri ni se desvălesc. „Praxitel urmă același indemn, când ciopliă formele unei zeițe, ca și Aristotel când enunța ca supremă poruncă morală — păstrarea măsurii în toate acțiunile. Grecul nu putea să conceapă desăvârșirea și valorosul decât sub unghiul de vedere al tipicului rotunzit. Pentru el, lumea *trebuia* să fie glob ideal și mărginit, fiindcă infinitul ar fi însemnat lipsă de măsură, vițiu. O lume nemărginită s'ar fi făcut vinovată de o mare greșeală morală, ar fi fost lipsită de o virtute esențială, n'ar fi fost în „stil”. — Stilului realizat de cultura grecească îi dă d-l Blaga numele de „tipic”. Alături de el stă stilul „individual” și „absolut” care cu o egală ușurință sunt definite și urmărite în toate corpondențele lor.

Dar dacă „stilul” nu este decât expresia culturalului în artă, greșită este identificarea lui cu ceea ce este specific estetic. Greșeala aceasta s'a făcut totuș oridecâteori s'a preconizat norma stilului tipic (care am văzut că nu este decât stilul special al artei și culturii grecești) sau când sporindu-se numărul stilurilor, dar speculându-se asupra legăturii lor cu ansamblul cultural, s'a văzut în ele adevăratul obiect al cercetării estetice. Stilul fiind expresia culturalului în artă, studiul lui ar reveni atunci filozofiei culturale. Estetica are să se preocupe de alte lucruri.

Observăm însă că aceeaș critică se poate aplica și celorlalte forme ale culturii, printre cari văzurăm că d-l Blaga enumeră metafizica, știința, morala și organizația socială. Alături de filozofia culturii, stă metafizica, știința și morala ca atare. Aceasta nu înseamnă însă că privity din punctul de vedere al filozofiei culturale, toate aceste ordine de realități își pierd specificitatea lor. Aceasta înseamnă numai că sunt privity cu ajutorul unui alt sistem de noțiuni și că dela această deosebită considerare putem aștepta un progres în înțelegerea realității respective. Noțiunea de „stil artistic”, care cel puțin în accepțiunea pe care i-o dă d-l Blaga, este rezultatul prelucrării fenomenului artistic prin sistemul de noțiuni al filozofiei culturale, a adus importante servicii în estetică. Cu ajutorul acesteia, estetica modernă a încercat să se mântuiască de relativitatea care o împingea psihologismul triumfător acum vre-o două decenii. Căci pe câtă vreme psihologismul considera arta ca stare de conștiință, ca ceva adică supus mobilismului permanent al individualității, ideea de stil a introdus din nou o garanție de obiectivitate în cercetările relative la artă. Pe câtă vreme metoda psihologică în estetică te pune în fața fantomei imprecise a unei stări de conștiință, metoda stilistică îți aduce înaintea o realitate consistentă de forme obiective. Noțiunea de „stil artistic” poate fi cu bună dreptate considerată drept un instrument pus în serviciul nostru de către filozofia culturii, dar cu ajutorul căruia nu captăm altceva decât tot fenomenul artistic.

D-l Lucian Blaga este în estetică un psihologist. Ceea ce rămâne pentru d-sa specific estetic, după înlăturarea noțiunii de stil, este „orice stare sufletească, trăită sau realizată pe un plan de conștiință străin de ea”. Așa d. p. un mănunchiu de linii asvârlite de condeiul nervos al unui desemnator, înseamnă pe deoparte un material indiferent pentru vizualitate, de altă parte prilejul unei tensiuni interioare pe calea simpatiei. Realizarea unei asemenea stări sufletești cu prilejul vizualității dă starea estetică. La ce bun să spunem însă că sufletul nostru realizează estetic numai într'un plan de conștiință eterogen față de alt plan, când acela din urmă nu joacă niciun rol în unitatea stării despre care este vorba. Konrad Lange vorbea și el de existența a două momente

sufletești eterogene — unul care creează iluzia realistă, altul care o strică — dar menținerea acestui dualism era legitimată de faptul că ambele momente făceau parte integrantă din unitatea stării de spirit estetice. Pentru K. Lange starea estetică era făcută dintr'un fel de pendulare între iluzia realității și realitatea materială a artei, desbărată de orice iluzie.

Ne-a rămas însă neclar pentru ce d-l Blaga vorbește de două planuri de conștiință, când unul din ele n'are niciun rol în structura stării estetice. D-l Blaga vrea să ne spuie însă prin distincția sa, că simpatia este altceva decât percepțiunea vizuală indiferentă.

Dar lucrul era mai dinainte înțeles în teoria simpatiei estetice și se putea scuti de această complicare. Sau a vrut poate autorul prin aceasta să ajungă la o definiție formală care să facă loc și altor procese cu valoare estetică în afară de simpatie? Intențiunea aceasta o bănuim clar, ea rămâne așa de sumar executată încât nu o putem discuta mai pe larg aci.

Interesul principal al lucrării d-lui Blaga stă poate în definirea stilului „absolut”, către care fără îndoială că se îndreaptă toate simpatiile autorului. Ceea ce spune d-sa, în această privință poate fi ca înțeles un autocomentar la opera sa poetică. Iată printre altele un pasagiu caracteristic:

„Operele literare și artistice în adevăr noi ale ultimului sfert de veac, sunt tot atâtea licăriri de înaltă spiritualitate. Nu e vorbă numai de cele adieri ale unei religiosități ce trec printre noi. Un vast cuget, îndreptat spre crearea unei lumi noi, s'a iscat. Psicologismul atât de iubit înainte e încetul pe încetul părăsit. În dramă, în roman, eroii sunt tot mai mult simple „idei înzestrate cu voință”, idei ce mișcă din adâncimi nevăzute omenirea. Fiișce care condensează în energetică sinteză viețea în una din multiplele ei înfățișări iau locul caracterelor cu neschimbate nuanțări și complicații de conștiință. Sâmburele vieții, lucrul în sine, transcendentul, e căutat cu patimă crescândă. În poezie se cântă marile porniri ale spiritului vizionar, în afară de orice sentimentalism vag și decadent. În pictură și sculptură linia nu mai urmărește conturul accidental al naturii, ci crează în simplificări viguroase și monumentale o viață substanțială pe un plan ireal. Dearândul în artă impresionismul relativist și nuanțat, face loc tendinței hotărâte spre absolut. Voința creatoare ia locul inspirației pasive. Un vânt de bărbăție și de ireductibilă spiritualitate trece prin acești ani de temeinică prefacere artistică!”

Cuvinte pornite dintr'o nobilă inspirație și care ne duc în intimitatea cercului de idei care prezidează opera poetică a d-lui Blaga! Pentru toți acei care au urmărit până acum poetul, încercarea sa teoretică va lucra ca un prilej de adâncire și de confirmare.

TUDOR VIANU

DRAMA ȘI TEATRUL

DON QUICHOTTE

tragi-comedie de d-l MIHAIL SORBU după romanul lui CERVANTES

GROAZNIC măcel! Din Cornwall până în Pîrinei, castel cu castel, în praful Renașterii, zac numai victime de-ale lui don Quichotte! Ici, regele Arthur; dincolo, cavalerii „mesei rotunde”; Tristan și cele două Isolde; și în maldăre însângerate, joncleuri și zicași.

Mai cumplită decât vasiliscul cu privirea omorătoare, decât uriașii cari foiesc prin codrii și prin versurile mărunte ale povestitorilor, se ridică nebunia tristă a cavalerului dela Nancia, care ia cu asalt — cu un lighian de bărbier drept coif, și o mărtoagă drept armăsar — cavalerismul medieval, și-i omoară sufletul.

Don Quichotte schimbă albia vremii. El pune capăt romanticei medievale, lumei de faliment care a ținut aproape șapte veacuri, și anunță echilibrul Renașterii. În ritmul valului romantic care bate de la începuturile ei omenirea, el se împotrivesc ca o falnică piatră de hotar.

Prin curajul ideii sale, prin revolta ei, Cervantes în perechea genială pe care o face cu Shakespeare, ia în artă, aceeași poziție ca Machiavel față de Thomas Morus în filozofie: valorile reale ale vieții, înfrâng visul în raport invers cu mediul. Pe când Shakespeare în bruma cerului și a sufletului său, din îndepărtate izvoare celtice, vede răsărind pe Titania și Ariel; aude gunguritul de dragoste al lui Romeo, și pretutindeni, din Hamlet până în Richard al III-a, revarsă cerul și pământul ca pe un vrăjtit corn de abundență, cu aur, cu stele, cu mări și cu codrii; pe când leagă nourul de firul de muștar, și-l cântărește în palmă și nou nou, retopit, iarăș îl aruncă în lume; Cervantes subț cerul de perueza al Spaniei, subț naranzii încărcăți de fructe mari poleite, nu alege decât vîpia dogorătoare a nămiezelui meridional, care să dea o genială insolăție eroului său, pornit să-și poarte nebunia la curte și la sat.

Acest don Quichotte de la Nancia, e un genial medic al omenirii. E trist, fiindcă el e și bolnavul și cucuta și scalpelul.

În ziua în care d-l Sorbu s-a hotărât să-i întinză o mână și să-l urce pe scenă, un câștig mare se plănua pentru publicul românesc. În sfârșit acest public avea să cunoască, fără trudă multă, pe unul din cei mai populari eroi ai literaturii universale. Căci deși numele lui nu este nimărui străin, puțini mai sunt acei cari în graba vieții mai au răgaz sau imbold să-i răfoiască romanul, de câteva sute de pagini!

De la cele dintâi replici ale piesei, metoda de dramatizare a d-lui Sorbu, se dovedește călăuzită de o mare probitate literară. (Ne aflăm în partea a doua a romanului.) Scena întâia a piesei, nu numai că se urzește — ca toate tablourile de altfel, — pe cât e cu puțință chiar din textul lui Cervantes, dar mai are grije să facă aluzie și la cele ce s'au petrecut între publicarea părții întâi și a celei de a doua, de către Cervantes. Astfel nu se uită urmarea părții întâi scrisă de un aragonez (care pornea un violent atac împotriva lui Cervantes); și nu se uită nici critica abuzului de ciomege cari au răpăit pe spinarea cavalerului, în partea întâi.

După cum se vede, grija mare, evlavie pentru text, cum numai un artist adevărat poate să aibă pentru

o operă mare de artă. Dar vai! ea singură nu putea soluționa problema dramatizării. Trebuia uitat tiparul și păstrat numai conținutul. Cervantes l-a gândit epic pe don Quichotte; d-l Sorbu își propusese să ni-l înfățișeze dramatic.

Sau umiliința și modestia d-lui Sorbu față de roman, rămâne ca o foarte frumoasă atitudine, dar nu ca o isbândă. Fără curaj, fără temeritate, din partea dramaturgului, natura celor două genuri de lucrări, nu se putea schimba de la sine.

Apoi, cred, că s-ar putea face câteva obiecțiuni d-lui Sorbu și cu privire la alegerea capitolelor destinate scenei.

Am înțeles ocolirea părții întâia. Ea cuprinde episoade greu de dramatizat și mai ales greu de realizat scenic: morile de vânt; tăvălirea lui Sancho în cearceaș; lupta cu berbecii. Dar mai ales ea e lipsită de încheierea tragică a părții a doua: moartea lui don Quichotte care, firește, nu putea să lipsească din piesă.

Dar ea cuprinde temelia romanului: clasică luptă cu morile de vânt. Faima populară care nu cunoaște în primul rând decât acest episod, a știut ce să aleagă, cu critica ei sumară. E carne din carnea eroului nostru; e fundamentul întregii construcții. Nebunia lui don Quichotte, confuzia completă între fantazia descătușată de lecturi și însăși realitatea, optica deșănțată a cavalerului, nicăeri nu e mai genial încheiată ca aci.

Don Quichotte nu e un mediocru. Pentru el viața nu are tipare fixe. Ca un filozof, el crede în aparența lumii iar nu în realitatea ei. Tragedia însă e că această lume nouă, a lui, nu e fixă, ancorată unică dar definitiv statornicită. Ea e mobilă, nefiind legată de idee ci de fantazie care diformează conținutul, care inebunește. Lumea lui don Quichotte se metamorfează la înfinit. Totul este făcut dintr'o pastă moale cu care se joacă închipuirea. Ea transformă în voia ei. Dar se lămurește în toate vederile acestea în primul rând, o predilecție antropomorfică. Omul sau forma omului — cavalerul sau uriașul — iată ce vede mai întâi don Quichotte. E însăși tema evului mediu târziu, care nu mai cunoaște decât cavalerismul, deci eroismul omului față de om, desbărat fiind de toată fauna fantasmagorică a începutului. E aproape o puternică stilizare închipuirea lui don Quichotte, pe liniile predilecțiilor sale.

Toate acestea le închide, fără hermetism, ci imediat sensibile, scena morilor de vânt: Moara se schimbă în om.

Dacă scena aceasta din motive tehnice era greu de utilizat, cuprinsul ei nu trebuia totuș părăsit. Trebuia căutată o altă asemuitoare, cu aceeași putere de caracterizare pentru don Quichotte; și ea există și chiar în partea a doua a romanului, o parte prelucrată de domnul Sorbu. E scena teatrului de păpuși.

Ea nu cuprinde, poate, toate elementele de sugesție și înțelegere pentru spectator ca episodul morilor de vânt, dar poartă, în aceeași măsură optica transformatoare a eroului, confuzia tragică a acestei triste victime căzută pradă propriei sale fantazii, într'un cuvânt cheia vieții și înțelegerii lui don Quichotte. Episoadele alese de d-nul Sorbu, aduc

fiecare câte ceva, nici unul însă evenimentul pregnant, hotărâtor.

Moara ia contururi omenești și cavalerul se luptă cu ea; păpușa capătă proporții omenești și don Quichotte tabără cu sabia și dărâmă teatrul de fanteze!

Apoi în guvernarea lui Sancho, tabloul banchetului s-ar fi putut lărgi și ar fi putut da adăpost și unui alt episod: împărțirea dreptății de către Sancho în insula sa. Ospățul e pitoresc; cred însă că toată scena ar fi câștigat în amploare și în mișcare, adăogându-se și scaunul judecăților.

Inercarea d-lui Sorbu dovedește o mare dragoste literară pentru Cervantes și un respect care îi dă înălțătatea. Dar Cervantes a fost un poet epic.

Imaginația d-lui Soare Z. Soare în montarea piesei și-a dat frâu liber. Au fost realizări de o foarte frumoasă viziune plastică; în fața castelului, codrul, stejarul. Dar, și acest dar i se poate opune azi unui artist de valoare și renumele d-lui Soare, opera

sa n-a fost concepută organic. Mozaic de frânturi de inspirație. Influențe eterogene n'au răușit să se contopească într'un tot unitar. Acesta nu însemnează că d-l Soare nu continuă să fie stăpân pe calitățile sale.

D-l Aristide Demetriad în rolul lui don Quichotte a dovedit că un actor rutinat ca d-sa își poate menține echilibrul, fie chiar numai în schița unui rol. De îndată ce însă i-a permis textul și lucrul acesta, l-am văzut în ultimile două tablouri – puterile actorului și-au făcut loc și am auzit câteva accente cari ne-au înfiorat.

Scurta tragedie a desmeticirii și a morții lui don Quichotte, d-l Demetriad a jucat-o ca un tragedian mare ce este. Dacă nebunia i-a trecut între două ape, eliberarea de nebunie i-a întărit faima.

D-l Demetriad însemnează Hamlet; ajutat de text ar fi putut însemna și don Quichotte. Dar aceasta este tragedia actorului.

ION MARIN SADOVEANU

CRONICA MĂRUNTĂ

INCERCĂRILE de a întreprinde o propagandă culturală prin traducerea operelor mai de seamă din literatura noastră, au fost, până acum, mai de cele mai multe ori dăunătoare. Oamenii netalentați și lipsiți de cel mai neînsemnat bun simț, au exploatat nume mari și sfinte nouă, crezând că vor speria lumea cu roadele stupidității lor. Neputincioșii s'au înșelat, chiar dacă au încasat subvenții dela diferite ministere și cu toate că au găsit editori pentru versurile lor proaste, deasupra cărora strălucește chipul vre-unui clasic român. Friedrich Nietzsche a scris odată, că în Germania fiecare om care și-a trecut cu succes ochii prin paginile abecedarului, se simte dator de a scrie cel puțin câteva duzini de versuri, numindu-se literat. Această observație amărâtă se poate preschimba într'astfel: nu fiecare muritor german, dar foarte mulți «Oberlehreri» se simt datori să croiască versuri. Căci ei au citit poeziile lui Schiller și ale lui Johann Nepomuk Vogl și și spun: Nu sunt oare și eu în stare să-i întrec pe aceștia? S'ar putea, ca tocmai eu să n'am talent? Astfel încep cu alinierea jambilor, ce apar mai târziu în coloanele vre-unui ziar ca „Miessbacher Anzeiger“ sau „Mindelheimer Morgenblatt“. Acești nenorociți pronunță cuvântul Goethe, gândindu-se la „Gartenlaube“.

Iar „Oberlehreri“ din țara noastră, după ce au născocit vre-o sută de versuri proaste de licean inamorat, cred că trebuie să-și îndrepte privirea lor miloasă și spre sărmana noastră literatură, încercând traduceri din Eminescu, Bolintineanu. Olănescu-Ascanio sau alții. Dar mintea unui om normal, nu-și poate închipui rezultatul acestor străduințe încurajate desigur, de oamenii care habar n'au ce ne înseamnă nouă Eminescu și ce se poate numi un element poetic în limba germană.

În cuprinsul acestei literaturi de traduceri mincinoase, a apărut de curând cartea „Anthologie Romanischer Lyrik“, 1740–1900, pentru care domnul Dr. Albert Flachș iscălește drept creator responsabil, adăogând totodată, că tălmăcirile sale au păstrat forma metrică a originalelor, ceace nu corespunde de loc cu adevărul. Cartea aceasta monstruoasă, plină de greșeli de tipar ce se complac între multe alte neajunsuri de ordin exterior, a fost scoasă la

lumina zilei de editura „Cartea Românească“, care a mai păcătuț publicând acum doi ani, acea „Bibliothek rumänischer Schriftsteller in deutscher Uebersetzung“, al cărei nume imposibil, a fost demn de traduceri făcute de domnul Altmann. Noua antologie a domnului Flachș, care ne îngrozește chiar cu prima ei pagină, aruncându-ne în față promisiunea unui al doilea volum, e o culegere de imagini șchio-pătând, vorbe neputincioase și suceli de frază ce din coadă au să sune. Domnul Flachș nu se sfi-ește de a se îndepărta de original. O spune chiar în introducere. Dar se îndepărtează mai întotdeauna, uitându-l pe autorul român și trăind numai pentru cultul schilodului său eu poetic. Astfel au fost alcătuite multe, multe versuri proaste, pe care creatorul responsabil le atribuie lui Alexandri, Eminescu, Cerna sau Iosif, sperând chiar că aceste „tălmăcirii“ vor face cunoscut minoritarilor germani din cuprinsul țării noastre, valorile literaturii române. Domnul Flachș ca și editura cărții sale, au avut o credință greșită. Cărțile apărute în editurile minoritarilor germani arată cu totul altfel. Nu sunt conglomerate groaznice. Sunt cărți cu o înfățișare europeană, cu coperte desemnate de vrednicul artist Hermann Lani. Iar scoarțele lor cuprind viața intensificată, nu țăgăunii unui milostiv, care n'a știut niciodată ce e poezia românească.

În editura librăriei Socec au apărut într'a doua ediție traduceri din Eminescu ale domnului Maximilian Schroff. E o privesc tot atât de sinistru. O copertă Nik-Karteriană ne prevestește nenorocirea. Pentru cartea aceasta domnul Schroff merită încă un proces. Căci fără a fi priceput un rând din Eminescu, s'a încurcat în versiunea proprie, periculoasă pentru toți. Nu trebuie să uite acest domn că și germanii din Baden numesc o atitudine ca a d-sale: Vorspiegelung falscher Tatsachen.

TIPĂRIM minunata povestire a lui Ivan Bunin. *Cântecul Haiducului*, fiindcă e atât de aproape de sufletul și de frumusețea baladelor noastre. Inspirat din cine știe ce cântec lăutăresc al Moldovei, purtat

prin Rusia de scripcarii pribegi, romancierul „Satului” și poetul „Frunzelor căzute” a știut să tălmăcească în ritm apropiat de legenda noastră populară o poveste eroică și tristă. Atâta cunoaștere și atâta pătrundere a poeziei pe care foarte înaintații noștri europeni, o disprețuiesc în dragostea lor inocentă pentru primitivismul hotentot ori cafru, ne înmeste din partea unui străin și ne încântă. Despre Ivan Bunin, care ne este prieten și altfel, ne rezervăm dreptul să vorbim cititorilor mai pe larg, în numărul apropiat al «Gândirei» închinat literaturii și artei rusești. Lectorii îl cunosc fără îndoială și fără aceasta din cele trei volume: Domnul din San Francisco, Satul, și Potirul nesecat, tipărite în versiune franceză de editorul parisan Bossard. Se află acolo un mister al cotidianului, destăinuit cu o peniță care tremură de înduioșare omenească și ne e împărtășit cu un fior.

Poet, povestitor și romancier, Bunin se deosebete de contemporanii săi compatrioți, prin poesia în care-și înfășură realismul. Psihologia lui subtilă merge cu un pas mai departe de Cuprin și e mai firesc omenească de cât la Andreiev. Poetul birue pesimismul, povestitorul ocolește brutalitatea și peste cele mai întunecate vieți, poartă o blândă și fluidă lumină, care înfrumusețează și încălzește. Este și literatura sa, ca toată cea rusească, o literatură a iertării, dar a iertării fără umilire și fără sfâșierea morbidă a omului care-ți întinde cu amândouă mâinile inima gălgâind însăngerată, să te cutremure și să-ți strige în față, pe urmă, orgoliul de-a se fi biruit, umilindu-se.

DE câteva luni apare la Brașov frumoasa revistă germană „Klingsor” — Siebenbürgische Zeitschrift — de sub conducerea tânărului scriitor sas Heinrich Zillich. Până astăzi au apărut șapte numere, din conținutul cărora se desprinde foarte limpede intenția de a da cetitorului minoritar german din România, nu numai pagini de o deosebită intensitate poetică, scrise de cei mai de seamă scriitori ai Ardealului și ai Banatului, dar și o imagine cât mai largă a tuturor temelor și tendințelor ce se frământă în lumea germană de azi. Comparată cu celelalte reviste ale Sașilor din Transilvania, ca «Das neue Ziel», «Ostland» și «Frühling» ce au dispărut acum vreo doi ani, revista «Klingsor» pare mult mai înaintată și mai echilibrată în mai toate concepțiile ei, ducând o politică culturală ce nu se agață numai de greșelile făcute de guvern ci și de acelea ale conducătorilor sași din Brașov, Sibiușoara, Mediaș și Sibiu. Și e cert, că și acolo se ivesc greșeli destule și apucături ce denotă o ignorare absolută a cerințelor elementare, pentru o dezvoltare culturală cât mai adâncită.

Pentru a înlocui totodată și revistele din Germania, «Klingsor» și-a asigurat dela început colaborarea câtorva scriitori și poeți, al căror nume e de mult cunoscut aceluia ce urmăresc literatura contemporană, înfățișată în treacă și prin acea limbă răzvrătită, de care Goethe se servea atât de suveran și de liniștit. Și tocmai prin aceasta, însemnătatea revistei a crescut mult. În revista aceasta ce apare între sfioasele ziduri de sub Tâmplă, la 25 km. dela Predeal, am găsit nume demne de atenția oricui. Aci cunoscutul poet Walther G. Hartmann a publicat un ciclu întreg de poeme minunate, tot astfel René Schickele și Ivan Goll, unul

dintre conducătorii principali ai curentului surrealist din Franța. Schickele, al cărui celebru roman „Ben al der Frauentroster” a fost de curând tradus și în limba franceză, a mai publicat tot aci un articol mai lung, evocator al vechiului Strassbourg, în care poetul și-a petrecut copilăria. Prozatorul Iosef Ponteu care a stat mult timp în umbra curentului expresionist german, până ce destinderea formei literare l-a făcut s'ajungă prozatorul cel mai prețuit pe lângă Thomas Mann, a apărut în paginile revistei cu o povestire foarte firească, susținută de respirația tragică a unor scene dintr'o viață comună. Pe lângă scriitorii numiți, au mai colaborat cunoscuții poeți Klabund și Gerhard Pohl, precum și sociologul Kurt Zarek, fratele dramaticianului Otto Zarek.

Ultimul număr al revistei ne-a adus însă un dar și mai prețios: o cântare de toamnă către Grecia scrisă de Theodor Daubler, unul din cei mai de seamă poeți ai timpului, un prieten al României și un adânc înțelegător al bisericii ortodoxe. După minunata sa carte despre «Muntele sfânt Atos», Daubler, care trăește de câțva timp în Grecia, ne-a dat aci o poemă a pământului elen, fantasmagoric luminată.

Astfel revista «Klingsor» nu rămâne numai o publicație cu interes local, ci înseamnă chiar o punte valoroasă spre mentalitatea sănătoasă a apusului german.

2

ABIA au trecut câteva luni de când o anchetă purtată prin lumea românească, a răspuns reclamând pentru geniul neamului nostru, talentul uriaș al actorului care departe, într'o fără adoptivă și bună, își sfârșea zilele, abia luminate de recunoașterea aceasta târzie a alor săi.

Cu această ultimă mângâiere, de Max și-a luat calea cea lungă. Sub strălucirea gloriei franceze el a păstrat întotdeauna ca o cicatrice dureroasă, îndoiala sau indiferența românească, pe care se găsea din când în când câte un zelos sau interesat, s'o sublinieze, și să o arunce în actualitate.

Și totuși de Max nu și-a uitat niciodată nici țara, nici limba! Ceeace făcea el în teatrul francez era atât de mare, atât de surprinzător, atât de nou, încât cei mai mari actori francezi simțeau că de Max umblă cărări pe cari pasul lor nu se poate încerca. Erau adâncuri necunoscute Franței, cărora de Max le vorbea, iar prăpăstiile acestea misterioase și barbare îi răspundeau, aruncându-i, din inima lor puteri, pe care le împletea, ca pe o nouă urzeală pe purpura franceză. La curtea lui Molière, de Max chiea plăsmuirea sufletului nostru să-l ajute; și pe căile cele mai sigure, în sufletul acesta care a știut să îmbrace cel mai nobil vestmânt al lunei apusene, veneau să bată tumultuos, în spume de apă limpede și călătoare, puteri încărcate de dor, de soare și de doină. Și astfel de Max era un vrăjitor!

Dar nu o singură dată, gloria asta a Parisului a întins brațele înspre noi pe care ne recunoștea drept acei cari îi știm taina. Și mai totdeauna am rămas sfioși în fața lui.

Astăzi, când de Max nu mai este, noi pornim spre el. Târzie frumusețe și duioșie, târzie dreptate și mândrie.

Ceeace n'am dat sufletului sbuciumat, să dăm astăzi umbrei uriașe și rătăcitoare.

REVISTA MENSILE

DELTA

REVISTA MENSILE

Redattori: Arturo Marpicati, Bruno Neri e Antonio Widmar
Redazione e Amministrazione: Via Giosuè Carducci 11, Fiume
Abbonamento per l'estero: Un anno Lire 25. -

LE CRAPOUILLOT

Revistă pentru literatură și artă
Paris, 5. Place dela Sorbonne.

LES MARGES

Directeur Eugène Montfort. — Apare lunar. Abonamentul anual 22 franci. — Administrația: Librairie de France 99, Boulevard Raspail. Redacția: 5, Rue Chaptal, Paris (IX-e).

IL CONCILIO

REVISTA MENSILE DI
CULTURA E LETTERATURA

ORGANO UFFICIALE DELL' ISTITUTO INTERUNIVERSITARIO ITALIANO

Redazione e Amministrazione: FRANCO CAMPITELLI, Editore: FOLIGNO

Abbonamento { Italia e Colonie L. 45
annuo { Estero . . . . . > 70

Un fascicolo { Italia e Colonie L. 4,50
separato { Estero . . . . . " 7,-

CONTO CORRENTE E ASSEgni POSTALI N. 1-2577

SAVONS
PARFUMS
COSMETIQUES

ELIDA

PARIS

EXEM-
PLARUL
LEI 15.—

GÂNDIREA

EXEM-
PLARUL
LEI 15.—

REDACTOR: CEZAR PETRESCU
APARE LA 1 ȘI 15 ALE FIECĂREI LUNI
SUB CONDUCEREA UNUI COMITET

REDACȚIA: PALATUL SINDICATULUI ZIARIȘTILOR
STR. CANTACUZINO No. 2, BUCUREȘTI

PENTRU RECENZII ȘI ANUNȚAREA APARIȚIEI, CASELE DE EDITURĂ ȘI DOMNII AUTORI SUNT
RUGAȚI A TRIMITE CÂTE DOUĂ EXEMPLARE. — MANUSCRISELE NEPUBLICATE SE ARD.
CĂRȚILE ȘI MANUSCRISELE RUGĂM SĂ FIE ADRESATE REVISTEI
STRADA CANTACUZINO No. 2. — BUCUREȘTI

15 NOEMBRIE 1924

CUPRINSUL:

EUROPA FĂRĂ CRUCE de <i>G. M. Ivanov</i>	65	DOMNIA TIRIBOMBEI de <i>Gh. Stegaru</i>	89
TĂGĂDUIRI de <i>Lucian Blaga</i>	72	LIMBĂ ȘI CULTURĂ ROMĂNEASCĂ LA BUG de <i>Virgil Zambrowschi</i>	90
ANDRONE BREBU VREA NIMAI DECÂT SĂ FACĂ O LACRAMAȚIE de <i>Mihail Sadoveanu</i>	74	REVISTELE ROMÂNEȘTI de <i>Al. Bădăuță</i>	91
REPAOS de <i>Nichifor Crainic</i>	80	CRONICA FILOZOFICĂ	
CÂNTECUL HAIDUCULUI de <i>Ivan Bunin, traducere de Ioan Buzdugan</i>	81	FILOZOFIA ȘTILULUI de <i>Tudor Vianu</i>	92
PASĂREA TOAMNEI de <i>Ion Pîlat</i>	85	DRAMA ȘI TEATRUL	
IDEI, FAPTE, & OAMENI		«DON QUICHOTTE» de <i>Ion Marin Sadoveanu</i>	94
TRANSCEDENTUL IN VIAȚA MORDERNĂ de <i>Dan Rădulescu</i>	86	CRONICA MĂRUNTĂ	95
VALERIE BRISOV de <i>G. M. I.</i>	88		

ILUSTRĂȚII

GRAVURI ORIGINALE IN LEMN de *Horățiu Dimitriu*.
DESENE de *Petrașcu și Demian*,

ABONAMENTE: 1 AN, 300 LEI; 6 LUNI, 150 LEI. PENTRU INSTITUȚIUNI ȘI AUTORITAȚI
400 LEI ANUAL. IN STRĂINĂȚATE: 400 LEI ANUAL. — INSERTII ȘI RECLAME SE FAC
LA ADMINISTRAȚIA REVISTEI ȘI LA TOATE AGENȚIILE DE PUBLICITATE

ADMINISTRAȚIA: PALATUL SINDICATULUI ZIARIȘTILOR
STR. CANTACUZINO No. 2, BUCUREȘTI

EXEM-
PLARUL
LEI 15.—

GÂNDIREA

EXEM-
PLARUL
LEI 15.—